

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Första kammaren.

Nr 14.

Onsdagen den 24 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr *Wohlin* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Företogs val av tjugufyra valmän för utseende av ej mindre riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare än även riksdagens militieombudsman och dennes efterträdare; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till valmän utsedda:

herr Bergman	med 73 röster,
» Bergström, David K.,	» 73 » ,
» Bergström, P. Albert,	» 73 » ,
» Björnsson	» 73 » ,
» Ekman	» 73 » .
» Enhörning	» 73 » ,
» Frändén	» 73 » ,
» von Geijer	» 73 » ,
» Granath	» 73 » ,
» Hansson, Sigfrid,	» 73 » ,
» Jonsson	» 73 » ,
» Julin	» 73 » .
» Klefbeck	» 73 » .
friherre Lagerfelt	» 73 » ,
herr Larson, V. Edward,	» 73 » ,
» Linder	» 73 » ,
» Norling	» 73 » ,
» Reuterskiöld	» 73 » ,
» Sandegård	» 73 » ,
greve Spens	» 73 » ,
herr Svenson, Ernst W.,	» 73 » .
» von Sydow	» 73 » ,
» Thelin	» 73 » ,
» Wagnsson	» 73 » .

Anställdes val av sex suppleanter för de valmän, som av kammaren fått i uppdrag att utse ej mindre riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare än även riksdagens militieombudsman och dennes efterträdare; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till suppleanter utsedda:

herr Gustafson, J. Fritiof,	med 30 röster,
» Larsson, Johan August,	» 30 » ,
» Hagman	» 30 » .
» Pålsson	» 30 » ,

herr Schlyter	med 30 röster,
» Forssell	» 30 »

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konventioner om gemensam växellag med mera och antagande av förslag till ny växellag; samt

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konventioner om gemensam checklag med mera och antagande av förslag till ny checklag med mera.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om förhindrande av åtal för förseelser mot nya författningsbestämmelser.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om förhindrande av åtal för ofrivilliga förseelser mot nya författningsbestämmelser.

I två likalydande motioner, nr 96 i första kammaren av herr *Löfvander* och nr 139 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Hörby, vilka motioner hänvisats till lagutskottet och behandlats av första lagutskottet, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte att i görligaste mån förhindra, att medborgare, som omedvetet gjort sig skyldiga till förseelse mot nyutkomna förordningar, ställdes inför domstol för dylika förseelser.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Löfvander: Herr talman! Avsikten med den motion, som jag väckt här i kammaren, har varit att fästa uppmärksamheten på, att sättet för tillkännagivandet av kungörelser om nya författningar inte kan anses tillfredsställande i vårt land. I det fall, som jag åberopat i motionen, ha 26 stycken personer ställts inför domstol och dömts för försummelse mot en förordning, om vars existens de inte haft en aning. Utskottet säger i sitt utlåtande: »Inom straffrätten gäller såsom en allmän grundsats, att straff icke uteslutes av okunnighet om tillvaron av ett straffbud.» Och längre ner säger utskottet: »Obiliga resultat av nämnda grundsats torde som regel icke behöva uppstå, om åtalsrätten utövas med omdöme.» Denna utskottets mening är ju riktig, men risk föreligger allttjämt, att det i vårt land finns tjänstemän, som handha åtalsrätten, vilka brista i sådant omdöme. Utskottet har ju i så måtto ställt sig välvilligt till motionen, som utskottet uttalar att det är »synnerligen önskvärt, att nyutkomna författningar bliva på ett sådant sätt bekantgjorda för den allmänhet, som beröres därav, att straff för ofrivilliga förseelser i görligaste mån undvikas. Särskilt vill utskottet uttala önskvärheten av, att allmänheten icke åläggas skyldighet att lämna uppgifter av olika slag utan att skyldigheten på ett effektivt sätt bringas till kännedom». Jag vill till utskottet uttala mitt tack för denna välvilliga motivering, som man säger, samtidigt som jag uttalar den förhoppningen, att genom att denna fråga bragts på tal i riksdagen uppmärksamheten blivit fäst på densamma, så att liknande fall, som jag åberopat, i framtiden i görligaste mån komma att undvikas.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner angående beredande av befogenhet för exekutionsbiträde och fjärdingsmän att i vissa fall meddela beslut om införsel i avlöning m. m.; samt

nr 14, i anledning av väckt motion om ändring i lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om åtgärder för åstadkommande av vedeldning i ökad utsträckning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 11, i anledning av väckt motion med förslag till vissa bestämmelser angående restitution av eller befrielse från tilläggstull å silke, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner angående befrielse från viss värnpliktstjänstgöring.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 124 i första kammaren av herr *Möller* m. fl. och nr 282 i andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen för sin del ville antaga en lag om befrielse från viss värnpliktstjänstgöring, vartill texten borde utarbetas av vederbörande utskott i huvudsaklig överensstämmelse med innehållet i följande lagutkast:

Lag

om befrielse från viss värnpliktstjänstgöring.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I den omfattning Konungen bestämmer må värnpliktiga, som inkallats eller skulle hava inkallats att år 1932 fullgöra i § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen föreskriven tjänstgöring, helt eller delvis befrias från denna tjänstgöring.

Värnpliktig, som på grund härav vinner befrielse från annan tjänstgöring än repetitionsövning, må enligt Konungens bestämmande befrias från tjänstgöring, varom i nämnda lagrum stadgas, jämväl till den del densamma skulle hava ägt rum efter 1932 års utgång.

2 §.

För denna lags tillämpning erforderliga närmare föreskrifter meddelas av Konungen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

*Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktstjänst-
göring.*

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Norman, Olof Carlsson, Forslund, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Olovson* i Västerås, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte antaga följande

Lag om befrielse från viss värnplikstjänstgöring.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

I den omfattning Konungen bestämmer må värnpliktiga, som inkallats eller skulle hava inkallats att år 1932 fullgöra i § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen föreskriven tjänstgöring, helt eller delvis befrias från denna tjänstgöring.

Värnpliktig, som på grund härav vinner befrielse från annan tjänstgöring än repetitionsövning, må enligt Konungens bestämmande befrias från tjänstgöring, varom i nämnda lagrum stadgas, jämväl till den del densamma skulle hava ägt rum efter 1932 års utgång.

2 §.

För denna lags tillämpning erforderliga närmare föreskrifter meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Herr Norman: Herr talman! Den fråga som kammaren nu har att överlägga om och besluta i blir tyvärr inte diskuterad i sitt rätta sammanhang. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen har, som kammarens ledamöter väl känna till, i en motion här i kammaren, nr 109, skisserat grundlinjerna för en hjälpaktion till stöd för de mest betryckta folkgrupperna under den svåra kris, som nu skakar näringslivet på olika områden. Denna motion omfattar inte endast olika förslag till hjälpåtgärder, utan också en finansieringsplan för de behövliga penningmedlens anskaffande. Vi ha då bland annat räknat med, att genom besparingar på fjärde huvudtiteln få cirka 17 miljoner disponibla för sociala ändamål. Dessa besparingar skulle utvinnas genom inställandet eller begränsning av militärövningarna i år. För att möjliggöra detta måste riksdagen antaga en lag, som tillfälligtvis suspenderar gällande bestämmelser rörande värnpliktsutbildningen.

För en rationell behandling av hithörande spörsmål borde enligt min mening hela komplexet av frågor ha handlagts i ett sammanhang, och i detta sammanhang hade kanske den fråga som nu föreligger lämpligen utgjort sista ledet. På grund av riksdagens arbetsformer måste vi nu behandla den isolerad, innan riksdagen tagit ståndpunkt till de yrkanden, till vilka yrkandet i dag är ett följdförslag. Detta underlättar precis ej ståndpunktstagandet, om man verkligen vill allvarligt pröva denna fråga.

Andra lagutskottets majoritet anför tre skäl för sitt avslagsyrkande å den föreliggande motionen. Ett inställande av militärövningarna i den omfattning, som i motionen ifrågasatts, skulle omöjliggöra för i år och nästa år vissa övningar, som försvarskommissionen önskar utförda i studiesyfte. Arbetslösheten skulle förvärras inom de yngre årsklasserna, varigenom ökade krav komme att ställas på arbetslöshetshjälp. Dessa två skäl räknar utskottet självt såsom mera periferiska. Det centrala och vägande vid bedömandet vore, att för-

slagets genomförande skulle innebära en ingripande desorganisation av vårt försvarsväsen.

Dessa synpunkter förtjäna naturligtvis sitt beaktande, men kunna enligt min uppfattning ej tillmätas avgörande betydelse. Som frågan nu föreligger, gäller det ett rent principiellt avgörande. Detaljerna och den praktiska utformningen av besparingsåtgärderna tillhöra ett annat förberedande forum än andra lagutskottet. Vid en realbehandling inom statsutskottet kan man ju tänka sig, att det vid vägandet av olika skäl skulle visa sig lämpligt och framkomligt att till exempel bifalla motionerna i en viss utsträckning. Om nu en besparing av 17 miljoner kronor befines verka så fruktansvärt nedbrytande på försvarsorganisationen, så kanske man med mindre risk kan spara till exempel 10 miljoner eller något annat belopp, som vore värdefullt nog att disponera för behövliga sociala ändamål.

Antagandet av den i motionerna och i reservationen påyrkade lagen om befrielse från viss värnpliktstjänstgöring kan enligt min mening på intet sätt binda riksdagen för en befrielse från eller inskränkning i värnpliktstjänstgöringen i just den utsträckning, som utskottsutlåtandet riktar sig emot. »I den omfattning Konungen bestämmer» heter det i § 1. Den omfattningen beror sedan på medelsanslagen under fjärde huvudtiteln. Om riksdagen i dag antar den föreslagna lagen, så innebure detta enligt min uppfattning ett principiellt godkännande av tanken att överflytta medel från fjärde huvudtiteln till femte, eventuellt nionde, och möjliggjorde en saklig behandling av frågan i dess stora sammanhang.

Under sådana förhållanden synes det mig, herr talman, som om överläggningen i dag kunde inskränkas till en principdiskussion. Frågeställningen blir då, som jag ser saken, följande: 1:o. Är nödläget hos vissa befolkningsgrupper i landet av så svårartad karaktär, att riksdagen måste vidtaga vida mer omfattande och effektiva hjälpåtgärder än de i statsverkspropositionen förutsatta och beräknade? Besvaras den frågan nekande, så är all vidare diskussion överflödig. Men äro vi övertygade om, att den nuvarande krisituationen kräver utomordentliga åtgärder till skydd och stöd åt de ekonomiskt svagaste folklagen, då tvingas vi av förhållandenas egen makt att allvarligt reflektera över frågan 2:o: Är det ej rimligt, att någon del av hjälpmedlen utvinnes genom besparingar på det sätt, som i den nu föreliggande motionen och motionen 125 föreslagits?

Det är ingen för riksdagen ny och oprövad väg, som här är ifrågasatt. I vår reservation erinra vi om riksdagsbesluten 1918—25 i samma riktning. Det är också enligt min uppfattning en helt naturlig åtgärd under givna förutsättningar. I min antimilitaristiska ungdom diskuterade vi ofta ett begrepp, som uttrycktes med ordet »kulturförsvaret». Det var ett bra ord, som alltfört behåller sitt innehåll. Vi använde här i reservationen ett liknande uttryck, vars mening torde ligga klar utan uttömmande förklaringar: »sociala försvarsåtgärder».

Jag har den uppfattningen, herr talman, att för landets och folkets nuvarande och framtida välfärd äro de sociala försvarsåtgärderna inte minst viktiga. Försumma vi dem, går nationen miste om något oändligt värdefullare än den färdighet i vapnets bruk; som dessa 23 000 mannar bleve i avsaknad av, om riksdagen beslöte inställandet av årets militärovingar. Den bleka nöden är också en fiende till hem och härd. Den arbetslöse lönearbetaren kämpar en förtvivlad kamp mot den fienden, och den fattige jordbrukaren, som står inför risken att förlora sitt arbetstillfälle, befinner sig i samma dystra situation. Här kräves det snara positiva försvarsåtgärder, och vad är då naturligare än att försvarsbudgeten härför utnyttjas.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

*Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktstjänst-
göring.
(Forts.)*

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

Herr von Sydow: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren yttrade sig först om formen för behandlingen av denna motion och uttryckte sitt beklagande över att den inte behandlats i sammanhang med den socialdemokratiska motionen nr 109 om åtgärder till lindrande av den ekonomiska krisens verkningar, alltså av samma utskott som denna motion. Ett sammansatt utskott kunde man ha tänkt sig, men det har icke varit ifrågasatt, och då måste grundlagsenligt anslagsfrågorna gå till statsutskottet och lagfrågan till andra lagutskottet. Då gällde det, vilken av dessa bägge saker man skulle ta först. Mig föreföll det naturligast, att man upptog lagfrågan först, ty ett villkor för att anslag skulle kunna beviljas var ju, att en ändring gjordes i lagen. Att först behandla anslaget och sedan ta upp lagfrågan och därvid avslå lagändringen föreföll mig vara irrationellt.

Saken gäller nu, huruvida man skall inställa vapenövningarna under ett år, räknat från den 1 mars 1932 och därmed göra en besparing på 17 miljoner kronor. Man skulle slippa betala för 4·5 miljoner värnpliktsdagar, varigenom man skulle spara cirka 9·5 miljoner kronor, och genom andra åtgärder skulle man få upp summan av besparingar till 17 miljoner. Dessa skulle man disponera till den sociala nödens lindrande, sannolikt mest till arbetslöshetens mildrande.

Jag ber att få säga några ord först om hur detta förslag bör bedömas ur arbetslöshetsfrågans synpunkt. Det är ju givet, att man genom en sådan lagändring, genom beviljande av det ifrågasatta anslaget skulle få ett betydligt större belopp till arbetslöshetens bekämpande. Men det har alltid förefallit mig som det viktigaste, när man vidtar några åtgärder för lindrande eller bekämpande av arbetslösheten, att inte göra något, som i och för sig ökar arbetslösheten. Nu finns det ju inte något tvivel om — och det är delvis medgivet även av motionärerna och reservanterna — att det föreslagna inställandet av vapenövningarna skulle i väsentlig mån öka de arbetslösas antal. Som jag sedermera kommer att visa herrarna, skulle minst 25 000 unga män, som under 1932 eljest skulle inkallats till tjänstgöring, bli befriade från denna tjänstgöring och kastas ut på arbetsmarknaden. En del av dem hade i förväg säkerligen inte några platser, men de skulle under värnplikstiden fått sin försörjning och sin sysselsättning och sålunda kommit ur de arbetslösas antal. Andra hade haft platser, men fått lämna dessa för värnplikstjänstgöringen. Men då hade dessa platser stått lediga för den stora reservarmén av arbetsökande, av vilka en stor del sålunda kunnat få anställning. Jag har också alltid haft den uppfattningen, att den svåraste formen av arbetslöshet är ungdomsarbetslösheten, och det är just denna ungdomsarbetslöshet, som genom dessa anordningar skulle ökas.

Redan ur sådan synpunkt förefaller det mig, som om det funnes skäl att vägra sitt bifall till motionen i denna del, men sedan tillkommer vad som är ännu viktigare. Det är frågan om, vilken påföljd ett bifall till motionen skulle ha för försvarsväsendet. Den siste ärade talaren har sagt, att i det lagförslag, som framlagts till antagande, inte är bestämt sagt, att man skall minska värnpliktsövningarna så, att de skulle borttagas helt och hållet för detta år, utan kungen skulle blott få rätt att göra det; det är ju inte säkert, att han gjorde det. Jag får säga herr Norman, att detta förefaller mig vara en lek med ord, ty i den socialdemokratiska motionen står det uttryckligen, att man avser att få värnpliktsövningarna inställda för en hel årsklass. I fall denna motion bifalles, finns det väl ingen sannolikhet för att regeringen inte skulle ställa sig denna av riksdagen uttalade önskan till efterrättelse.

Vad kunde det nu ha för påföljd för försvaret, om man inställde värnpliktsövningarna för hela året 1932? Det är så, att när någon inkallas till värnplikstjänstgöring, tilldelas han antingen linjetjänst eller reservarbete. För

dem, som inkallas till reservarbete, är det under fredstid ingen annan tjänstgöring än handräckning, för att de, som inkallats till linjetjänst, skola få ägna hela sin tid åt denna utbildning. Om dessa, som inkallas till reservarbete, är det inte fråga nu. De stå utanför motionen. Men vad de övriga beträffar, skulle de av 1931 års årsklass, som skulle få sin första övning och första repetitionsövning i år, befrias därifrån, och det skulle beröra inte fullt 20 000 man. Vidare skulle de av nästföljande årsklass, som äro avsedda för utbildning till befäl, ungefär 20 % av hela antalet, och som skulle ha sin första övning i höst, nu få den inhiberad och också komma att bli befriade från all tjänstgöring. De, som sålunda vid armén befriades från all utbildning, bleve omkring 23 000 man. Vidare ha vi de andra vapenslagen. Vid flottan är det ju fråga om helt andra siffror, där skulle 1 000 man, som redan äro inkallade, bli befriade den 1 mars, och sedan skulle ny inkalling av 1 700 man underlåtas. Vid kustartilleriet är det mindre siffror och detsamma gäller ifråga om flygvapnet. Jag skall inte besvära herrarna med dessa siffror.

Men det är inte bara det, att på detta sätt en hel del inte finge någon utbildning, utan därtill kommer att ett lika stort antal i själva verket skulle få en förminskad utbildningstid, så att för dem det minimum av utbildning, som man har ansett ur försvarssynpunkt vara att fordra, inte skulle bli genomfört. Hur det skulle ordnas för dessa värnpliktiga, står att läsa i utredningen i motionen, jag vill inte upptaga tiden med att för herrarna gå igenom de olika siffrorna och posterna. Det hela skulle leda till att ungefär lika många skulle få en otillräcklig utbildning, som de, som bli utbildade. Antalet kan beräknas till ungefär 25 000 av vardera kategorien, något mer för de utbildade än för de mindre utbildade. Detta måste ha oerhörda påföljder för försvaret. Man måste betänka, att försvarsorganisationen är en mycket sinnrik och i detalj utbildad, stor organisation, där varje del griper in i den andra. Om en del förlamas och sättes ur verksamhet, inverkar detta på det hela. Det är alldeles givet, att ett sådant bortskärande av en stor del av denna organisation måste verka som en desorganisation för det hela. Det är ju sagt i reservationen, att här skulle inte bli någon desorganisation, det skulle bara bli ett tillfälligt inställande av övningarna. Ja, det stod i en tidning i dag, som jag läste, att denna kritik ifrån reservanterna över utskottets yttrande föreföll tidningen närmast som en sofism, då var och en förstod, vad förslaget innebär. Jag tror, att detta är riktigt. Jag är inte någon fackman på det militära området, men jag tror, att även för den, som inte är det, står det klart, att ett sådant inställande av övningarna som här föreslås skulle i själva verket vara intet mindre än en temporär avrustning. Det är, vad det skulle vara. Verkningarna av en sådan avrustning skulle för övrigt inte inskränka sig till nästa år, de skulle spåras i försvarsväsendet ända till 1936.

Nu säger man i reservationen, att man förut haft exempel på att Kungl. Maj:t fått tillstånd att förkorta den övningstid, som är föreskriven i värnpliktslagen, och begagnat sig därav, utan att det medfört några egentliga olägenheter. Det är riktigt, att en sådan avkortning skett under flera år. Men det var under andra förhållanden. Då man tydligt såg, att det skulle bli en väsentlig nedsättning av övningstiden enligt 1914 års härordning, vidtog man provisoriskt på detta sätt några inskränkningar i övningstiden för att förbereda den nya organisationen, som sedermera genomfördes. Dessutom har några gånger hänt, att av tillfällig anledning, på grund av influensa eller dylikt, övningstiden minskats med några dagar, 5, 10, 15 dagar, men detta är ju något helt annat än ett fullkomligt avskärande av all vapenövning under ett helt år.

Liksom andra länder deltaga vi ju i avrustningskonferensen i Genève, och vi ha uttalat oss för, att kan man internationellt komma överens om avrust-

*Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktsjänst-
göring.
(Forts.)*

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

ning, skall Sverige vara med om det, men det är någonting annat än att på egen hand temporärt genomföra en sådan avrustning som nu föreslås, och därigenom för flera år sätta försvarsväsendet ur dess fulla effektivitet.

Ja, herr talman, jag skall inte uppehålla kammaren längre. Jag får säga, att för mig står saken helt klar. Det är för sig uppenbart, att det måste vara mycket lätt för var och en av kammarens ledamöter att fatta ståndpunkt till denna fråga. En del äro av den principiella uppfattningen, att allt försvar är av ondo och att Sverige inte behöver försvara sig utan kan läggas öppet för den, som vill taga det. Det talades nyligen vid något möte om vad vi skulle göra, om någon främmande makt ville ta Gotland. Vi skulle säga: Var så god! Är man av den uppfattningen, skall man rösta ja för motionen och rösta mot utskottet, men är man av den uppfattningen, att man bör ha kvar ett försvar, då skall man rösta nej. Ty det synes mig vara det oklokaste, man kan göra, att vilja ha kvar försvarsväsendet och årligen bevilja mångfaldiga miljoner till dess uppehållande och så minska dess effektivitet så, att om man skall använda det, det inte är tjänstbart.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Om man vågade säga om ett utskott, att det inte riktigt förstått den sak, som det sysslade med och som det avgivit utlåtande i, skulle jag vilja säga detta om det andra lagutskottet. Det ser nämligen ut, som om detta utskott fått för sig, att här komma några motionärer hux flux och vilja, att värnpliktsövningarna skola inställas. Det är naturligtvis inte på det viset. Det här har inte för oss motionärer varit en militär fråga, det är en kristidsfråga. Det är en detalj det här, som vi sysselsätta oss med i dag, en detalj av ett större komplex. Man kan inte bedöma detta alldeles för sig. Man måste se den här saken i det större sammanhanget och man måste bedöma den med tanke på det större sammanhanget. Åtgärden har föreslagits för att man skall få pengar till annat ändamål. Man måste följaktligen se på detta andra och överväga, huruvida det är värt de olägenheter, som följa, ty det är klart, att därest man inskränker eller alldeles tar bort dessa värnpliktsövningar, så medför det olägenheter. Om en människa kastar sig i vattnet för att rädda en annan, då vet hon, att hon blir våt. Naturligtvis. Men hon överväger, huruvida det, hon tänker sig, är värt den lilla olägenheten att bli våt. Det finns ju saker och ting, som under normala förhållanden kunna ha betydelse. men som, då man lever under onormala tider, måste stå tillbaka för annat, och det förefaller mig, som om vi just i våra dagar levde under onormala tider. Det är denna tillbörliga omprövning, som jag saknar hos andra lagutskottet i dess utlåtande.

Hur ter sig då egentligen den bakgrund, mot vilken det här ärendet bör ses? Jo, vi socialdemokrater ha väckt en motion med många följdmotioner. Vad vi velat är att lägga fram ett stort hjälpprogram med många programpunkter för att bringa verkligt effektiv hjälp åt de arbetslösa — ett program, som skulle draga med sig en kostnad av 93 miljoner kronor, av vilka vi tänkt oss att kunna täcka de 17 miljonerna genom den åtgärd, som vi ha föreslagit och som är föremål för behandling nu i dag. Om man inte har detta för ögonen, är varje diskussion i saken fullkomligt meningslös. Den, som anser, att kristidsaktionen är onödig, har naturligtvis inte något intresse för vårt hjälpprogram. Den, som däremot anser, att den är nödvändig, sätter sig ned och överväger, varifrån pengarna skola tagas. Vill man inte taga pengarna på detta sätt, får man väl rekommendera något annat. Man kan inte som lagutskottet stänga sig inne i ett rum och sitta och stirra på paragrafen om värnpliktsövningarna.

Det skulle varit synnerligen bra, om andra lagutskottets ledamöter, innan de

gingo att behandla detta ärende, hade studerat arbetslöshetsutredningens betänkande nr 1. De skulle då redan på de första sidorna ha gjort bekantskap med en social utveckling i vårt land, som kanhända skulle givit dem litet att tänka på och kanhända också skulle ha lärt dem förstå, hur denna sak egentligen ligger. År 1870, få vi läsa om i detta betänkande, hade i det närmaste $\frac{3}{4}$ av vårt lands befolkning sin försörjning inom lantbruket eller lantbruket närstående näringar. 50 år senare, d. v. s. år 1920, hade inte mer än 44 % — d. v. s. långt ifrån hälften — sin försörjning inom jordbruket. År 1870, läser man vidare, hade ungefär $\frac{1}{7}$ sin försörjning inom industri och bergsbruk, men 50 år senare hade denna sjundedel stigit till 35 %, d. v. s. mer än tredjedelen. Hur det i närvarande stund är ställt med proportionen mellan dessa grupper, vet jag inte; det finns ingen statistik på det. Men man får en liten ledning i fråga om, hur utvecklingen gått i fortsättningen, om man tänker på, att år 1920 utgjorde städernas befolkning 29 $\frac{1}{2}$ % av hela rikets och i fjol utgjorde den 32 $\frac{1}{2}$ % av samma folkmängd. Det är således en förskjutning på 3 hela procent under dessa 10 år.

Men vad betyda då dessa siffror, som vi läsa om i de arbetslöshetsakkunnigas utredning? Ja, för ögonen betyda de, att människorna — tusental efter tusental — lämna åkerbruksredskapen och gårdarna och stugorna på landsbygden och vandra in i fabriker och hyreskasernerna. Det betyder, att vårt land håller på att övergå från agrartypen till industritypen och att jordbruket således allt mindre kommer att bli den huvudsakligaste försörjningskällan för vårt folk. Men i verkligheten betyder det någonting ytterligare och annat. I verkligheten betyder det, att det ena tusentalet efter det andra sakta men säkert vandrar in i en ekonomisk livsföring, där otryggheten och osäkerheten äro det enda säkra. Vi hade för 10 år sedan ett praktexempel på vart-hän den utvecklingen leder, som vi nu konstatera och för övrigt ha konstaterat sedan länge, och vilka konsekvenser den för med sig. År 1920 sysselsatte den svenska industrien 368 572 män och kvinnor över 18 år och 48 809 under 18 år. Två år senare — 1922 alltså — sysselsatte denna samma industri 294 848 män och kvinnor över 18 år och 31 370 under 18 år. Skillnaden emellan dessa båda siffergrupper utgör en liten folkhär på inte mindre än 91 160 män och kvinnor. Vart togo de vägen mellan dessa båda år? Vad var det för ett liv, som de kastades in i? Under kriget tillät den svenska staten att ekonomiska företagare utan någon som helst ansvarsskyldighet drogo människor i tusental ifrån deras gamla boningsorter och deras gamla sysselsättningar in till städerna och stadsliknande samhällen, stoppade in dem i fabriker och satte dem att arbeta samman miljoner. En vacker dag stängdes fabriksportarna, och där stodo människorna. I november 1921 rapporterades, att 117 000 man stodo på gatan. Vad gjorde de ekonomiska företagarna i denna situation? Ingenting, såvitt jag vet. Men den svenska riksdagen måste år 1921 besluta en tilläggsstat på 45 $\frac{1}{2}$ miljoner och år 1922 en tilläggsstat på 85 miljoner kronor för att justera om, så gott det sig göra lät, detta kapitalistiska tilltag.

Vi ha i närvarande stund en arbetslöshet, som efter allt att döma är mycket större än under åren 1921 och 1922. Hur stor den är, vet jag inte. Siffran från december i fjol på 110 000, män och kvinnor, är inte den verkliga siffran. Människor, som förstå sig på detta, ha försökt räkna och funnit, att mindre än 150 000 kan det rätt gärna inte vara. Det finns de, som säga mellan 150 000 och 200 000. Jag lämnar åsido, hur stor siffran kan vara. Att det är en oerhörd arbetslöshet i vårt land den dag, som är i dag, veta vi alla, som ha ögon att se med. Så länge det stora flertalet av Sveriges befolkning hade sin försörjning inom jordbruket, hade vi naturligtvis också svåra tider då och då, men alltid gav jorden något och skogen och vattnet gävo också något. Våra

*Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.*
(Forts.)

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

dagars industriarbetare ha ingen nytta av att gå ut på gatorna och gräva upp gatstenarna.

Det förefaller mig, som om en hel del människor trodde, att nog reder det sig alltid. Bara vi få vår export igång, så faller det som ett vårregn över landet, och då spirar det och grönskar det överallt. Jag tror inte på det där. Jag tror överhuvud taget inte, att det ligger någonting klokt i hela den arbetslöshetspolitik, som vi nu under en lång tid ha fört. Jag menar, att vad som behövs är att skaffa arbete och skaffa det nu. Vi kunna inte gå och vänta på undret. Det där vårregnet kan dröja. Nej, vad som behövs, det är just arbete. Den arbetslöshet, som vi dragas med, är inte fattigdom i vanlig mening. Arbetslösheten är en social sjukdom, som har följt med den utveckling, som arbetslöshetsutredningen skisserar i sitt betänkande. Det är inte bara så, att den arbetslöse lider och hans familj med honom — det måste ju vara ett lidande att se hur ett hem faller sönder — utan det är också på det viset, att den arbetslöse, om arbetslösheten fortsätter, står inför risken att bli sämre kvalificerad i sitt yrke, sämre både som arbetare och som medborgare. Det tycker jag, att var och en bör kunna förstå, att själva detta faktum, att en man får gå dag efter dag, vecka efter vecka, månad efter månad utan samsättning och utan inkomster, att detta måste vara påfrestande inte bara för hans hälsa, utan också för hans karaktär.

Och så ha vi ungdomen. Den erfarenhet vi ha i fråga om ungdomen har koncentrerat sig i det ordspråk, som vi alla känna till: ordspråket om den, som fåfång går. Jag menar därför, att om vi kunna sätta dessa många människor i arbete, då är det inhumant och orättfärdigt av oss att inte göra det.

Jag tycker personligen, att det nu nämnda skälet räcker för att vi skola vedervåga osedvanliga och energiska åtgärder i den här saken, men det kommer ännu ett skäl till och kompletterar. Vi ha råkat in i en underlig cirkel. Vi ha tryckta tider, säger man överallt, vart man kommer. Den svenska produktionen för hemmamarknaden är liten och detta därför att efterfrågan på varor är så liten. Men denna efterfrågan är liten därför, att stora folklager i vårt land för närvarande äro fattiga. De ha inte råd att köpa. Och dessa tiotusen äro fattiga därför, att produktionen inte ger dem just så mycket i inkomst. De flesta av dem, som äro arbetslösa, ha inga som helst löner. De, som till hälften äro sysselsatta, ha mycket begränsade löner och de, som äro fullt sysselsatta — ja, för dem har man antingen redan sänkt lönerna eller försöker man att sänka lönerna. Och så ha vi cirkeln. Låga löner, det betyder låg konsumtion, låg konsumtion betyder låg produktion, och låg produktion i sin tur betyder låga löner o. s. v., o. s. v. i en evig kretsgång. Det förefaller mig, som om det skulle vara klokt att göra något för att bryta oss ut ur den där cirkeln. Vi ha massor av arbetare, som gå och vänta på arbete, och vi ha en myckenhet arbete, som ligger och väntar på arbetare. Varför inte ge arbete och löner och sätta maskinen igång så fort som möjligt? Jo, säger man, men det behövs pengar. Ja, det behövs pengar. Men vi ha ju genom den motion, som föreligger till behandling, sökt skaffa en del av de pengar, som behövas för att få maskinen igång. Därigenom, att vi vilja inställa värnpliktsövningarna för året ha vi tänkt oss kunna frambringa de nämnda 17 miljoner kronorna som en god början.

Andra lagutskottet kan inte vara med om denna tanke av huvudsakligast två skäl och dessa båda skäl har utskottets vice ordförande talat om för oss. Det ena är av rent militär natur, som vi hörde. Den svenska försvarsorganisationen skulle desorganiseras. Fem årsklasser skulle spolieras. Jag hörde inte, att herr von Sydow talade om det, men jag har sett någonstans i någon tidning ett uttalande om att någon årsklass inte skulle kunna övas i »regementsförband». Detta är naturligtvis beklagligt, även om det inte just innebär någon

risk för samhället. Jag ber emellertid att få upprepa ännu en gång, att det här inte är fråga om någonting, där man enbart resonerar militärt. Det är inte någon isolerad motion. Den ingår, som jag förut nämnde, som ett led i ett motionskomplex, som har en viss bestämd syftning. Det är inte alls fråga om vad som desorganiserar eller inte desorganiserar, utan det är fråga om vad som mest desorganiserar. Vi stå här inför alternativ. Vi ha att välja. Och vilket föredraga vi då: att några tusental ungdomar inte få sin fullständiga militära utbildning eller att lika många svenska hem förödas — att arbetslösheten får så att säga laglig rätt att slå djupa sår i den svenska samhällskroppen? Det är detta, som vi ha att välja mellan. Och det var detta, som andra lagutskottet skulle överväga, svara på, taga ståndpunkt till.

Det andra skälet, som vi också nyss hörde, är av en mera kuriös natur. Utskottet säger: »Den ökning av arbetslösheten, som sålunda kunde väntas bliva följden av värnpliktsövningarnas inställande, skulle komma att medföra ökade krav på arbetslöshetshjälp från det allmännas sida och därigenom minska den med åtgärden avsedda besparingen.» — Ett underligt resonemang! Vi ha ju inte velat spara de 17 miljonerna kronor för sparandets egen skull. Pengarna skulle ju användas, vartenda öre skulle användas. Tänker man sig verkligen nu, att även om dessa beväringssynglingar skulle bli arbetslösa, och behöva understöd, det inte skulle bli pengar över för att hjälpa ytterligare arbetslösa? Jag läste en gång i min ungdom — jag tror det var på latin — någonting om att även Homerus tog sig en slummer ibland. Det vill förefalla mig, som om även andra lagutskottet då och då hade sina homeriska stunder.

Jag omnämde i början — för att giva en bakgrund åt motionen — den sociala utveckling, som arbetslöshetsutredningen skisserar för oss i sitt betänkande, en utveckling, som mynnar ut i, att den ena folkgruppen inom vårt land efter den andra drives in i ekonomisk otrygghet. Men vid sidan av detta spårar man i samma betänkande en annan utveckling, som säkerligen ingenting annat är än en reaktion mot denna första, och som mera rör sig i människornas sinnen. Vi ha sett så länge och vi se allt fortfarande, år efter år, hurusom inom nästan alla industrier vid vissa tider driften begränsas eller upphör och människor avskedas. Även goda arbetare och även de bästa stå följaktligen inför den möjligheten att någon gång på året eller något år få gå arbetslösa längre eller kortare tider. Vi kunna inte ännu göra någonting åt dessa depressioner. Vi veta inte ens orsakerna till dem, i varje fall inte alla. Men vad vi kunna göra, det är att bota eller mildra de verkningar, som dessa depressioner föra med sig. Och den utveckling, som rör sig i sinnena, och som jag i detta fallet syftar på, den innebär, att man förnimmer det allt mera som en plikt, att samhället griper in. Vi kunna inte, för att taga en bild, hindra nordanvinden att blåsa och blåsa kallt och skarpt, men vi kunna skaffa kläder och skor åt dem, som äro utblottade.

Ser jag andra lagutskottets utlåtande i stort, så synes denna humana och i verklig mening fosterlandsbefrämjande sinnenriktning ännu inte ha nått utskottet. Men den står vid dörren, och jag är övertygad om, att den inte i längden låter avvisa sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Hammarskjöld, Carl Gustaf: Herr talman! Den förste ärade talaren, herr Norman, upprepade vad som sagts i reservationen till andra lagutskottets betänkande, att motionen inte beträder någon obeprövd väg. Det vore i verkligheten, om jag fattade honom rätt, inte annat än samma väg, som man hade gått under åren 1918 till 1925, de åtta år, som i dagligt tal brukas kallas för »provisoriet». Ja, det är riktigt, att även under dessa år inskränkningar vid-

*Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktsjänst-
göring.
(Forts.)*

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

togos i värnplikstjänstgöringen, och det är riktigt, att dessa inskränkningar ställdes uti ett visst sammanhang med arbetsförhållandena på den allmänna arbetsmarknaden, åtminstone vid 1918 års urtima riksdag och vid de båda riksdagarna 1919, då provisoriet förbereddes, och även vid den lagtima riksdagen 1920, då provisoriet, om jag så får uttrycka mig, organiserades. Uti samtliga dessa propositioner framhölls det nämligen angelägenheten av att inskränka värnpliktsövningarna för att i ökad omfattning kunna tillgodose behovet av arbetskraft till det produktiva arbetet. Då var det sålunda fråga om att minska värnplikstjänstgöringen, emedan det var överskott på arbetstillfällen, men brist på arbetskraft. Vad det nu är fråga om är en helt annan sak. Nu skall man inställa eller i varje fall inskränka värnpliktsövningarna, emedan det är ett stort överskott på arbetskraft, en tryckande arbetslöshet. Motionärerna och dem närstående hava inte alldeles bortsett från denna skillnad. Reservanterna inom utskottet, som tillstyrka motionen, påpeka nämligen, att även om ett inställande av värnpliktsövningarna kunde draga med sig något ökade kostnader för bekämpande av arbetslösheten inom de årsklasser, som beröras av den ifrågasatta åtgärden, skulle dock genom ett bifall till motionärernas förslag ett betydande *nettobelopp* kunna frigöras för användning till krishjälp och arbetslöshetsunderstöd. Här säges sålunda icke att vinsten av inställandet av vapenövningarna skulle bli 17 miljoner, utan det talas om ett *nettobelopp*, och en av motionärerna har i en uppmärksammat artikel i »Ny Tid» om denna del av motionen yttrat följande: »De invändningar mot värnpliktsövningarnas inställande, som nu göras utifrån, ha icke saknats även vid överläggningarna inom gruppen. Det säger sig självt, att en sådan åtgärd bättre skulle vara på sin plats under en uppåtgående konjunktur med stor arbetstillgång. Men då hade den knappast varit motiverad av ekonomiska skäl. Att under en lågkonjunktur med stor arbetslöshet åtgärden i någon mån begränsas till sin effekt är uppenbart. Dessa synpunkter ha emellertid prövats även de, men befunnits icke ha den tyngd, att de kunde bli avgörande. Värnpliktsövningarna försiggå ju till sin huvuddel under sommarmånaderna och förhösten, då arbetstillgången brukar rätt avsevärt förbättras, och på grund härav måste påståendet om att ökningen av arbetslösheten slukar besparingarna högst väsentligt modifieras. Samtidigt har man noga tillsett, att icke besparingarna drabba anslag, av vilka driften vid varv och verkstäder är beroende, på ett sådant sätt att avskedanden behöva ifrågakomma.» Det torde, som redan utskottets ärade vice ordförande påpekade, vara klart, att om man inställer vapenövningarna i år, komme därigenom arbetslösheten att ökas. Det är möjligt, att denna ökning av antalet arbetslösa blir något mindre, om den huvudsakligen hänför sig till sommarmånaderna och förhösten, än fallet skulle bli, om åtgärden vidtoges särskilt under den hårdaste arbetslösheten, nämligen under vintern, men å andra sidan är det, om socialdemokratiska ungdomsförbundet har rätt i sin framställning, klart, att det är just ynglingar i 20-årsåldern, d. v. s. de, som äro berörda av detta lagförslag, vilka ha det sämst ställt i fråga om arbetstillfällen. Och likaledes torde det vara klart, att om man med avsevärda belopp minskar anslagen till materiel, till beklädnad och ammunition o. s. v., måste också ovillkorligen arbetstillfällena inom motsvarande branscher komma att minskas.

Här har man också talat om nettobesparingar, och i samma anda går även motionärens nyss anförda uttalande. De kunna således inte till alla delar anses instämma med vad förste vice talmannen nyss yttrade om att de 17 miljonerna icke skulle besparas för sin egen skull, utan för att användas. Detta är alldeles riktigt, men genom att på detta sätt bespara 17 miljoner får man ett ökat antal arbetslösa att dela arbetslöshetsanslagen. Det är därför klart, att de 17 miljonerna icke kunna gå odelade till de arbetare, vilka under oför-

ändrade värnpliktsförhållanden skulle vara arbetslösa, utan de måste delvis användas till de arbetare, som genom den här förutsatta åtgärden råka i denna tråkiga situation. Det är således klart, att nettobehållningen av denna åtgärd, som reservanterna också påpeka, icke komme att belöpa sig till 17 miljoner, utan säkerligen komme att inskränka sig till ett vida blygsammare belopp.

Jag nödgas även beröra en annan fråga i samband med det s. k. provisoriet. I reservationen säges, att under provisoriet liksom nu ifrågasattes en nedsättning i tjänstgöringstiden för vissa värnpliktige. Ja, detta är riktigt, men efter mitt förmenande ligger i detta fall huvudvikten icke på vad som tages ifrån, utan på vad som är kvar, och jag vill bara nämna, att från och med år 1920 under den återstående provisorietiden utbildningstiden för fottruppernas flertal var 165 dagar, d. v. s. 25 dagar mera än enligt 1925 års ännu gällande värnpliktslag. Motsvarande var förhållandet vid kavalleriet och övriga beridna vapenslag. Där var tjänstgöringstiden 225 dagar i stället för som nu 200, och för de vapenföra studenterna utgjorde skillnaden icke mindre än 70 dagar. Det vore kanske mera egentligt att jämföra utbildningstiden under provisorieåren med de åtgärder, som nu äro ifrågasatta, att icke tala om vad skall tagas ifrån, utan vad som är kvar, och skulle man vilja ordna tjänstgöringen under den närmaste tiden så, som den var under provisorietiden, skulle detta innebära en ökning av tjänstgöringstiden för det övervägande antalet värnpliktiga, och det är väl knappast meningen. I reservationen upprepas tvenne gånger, att det här endast är ifrågasatt som en tillfällig åtgärd. Som jag nyss nämnde, sträckte provisoriet sina verkningar över större delen av åtta år, men det var från början ingalunda meningen, att det skulle bli ett så långvarigt provisorium. Detta framgår bäst därav, att man antog en värnpliktslag för vart och ett av åren, vilket reservanterna också framhålla. Under hela provisoriet betraktades det som en tillfällig åtgärd. Vi veta, att provisoriet inte ansågs vara någon synnerligen bra organisation. Det påtalades ofta, att provisoriet medförde avsevärda olägenheter. I konseljen då 1925 års försvarsordning föredrogs framhöll departementschefen särskilt som visserligen icke det viktigaste, men dock en av de förnämsta anledningarna varför man just då skulle vidtaga en omorganisation av försvaret, att »det måste anses önskvärdt att så fort som möjligt avveckla det nuvarande provisoriet. Frånsett det osäkerhetstillstånd, som ett provisorium av denna art alltid måste skapa, och därav följande förryckning av arbetet, ha de provisoriska inskränkningarna ensidigt drabbat vissa delar av försvarsorganisationen.»

När jag nu kommit in på denna fråga kan jag icke underlåta att även framhålla ett par militära synpunkter, ehuru det förefallit av de anföranden, som förut hållits för motionen, som om detta kanske skulle anses som mindre lämpligt. Jag vill förmedla övergången härtill genom att framhålla en synpunkt, som är både militär och icke militär. Förhållandet är nämligen, att om man nu plötsligt inställer eller förkortar vapenövningarna för vissa kategorier värnpliktiga — det är 46 000 man ensamt för armén, som beröras härav — så måste detta kunna betraktas som en orättvisa mot dem, som tidigare fullgjort sin tjänstgöring, och även mot dem, som framdeles komma att tjänstgöra. Hittills har man i allmänhet och inte minst inom det socialdemokratiska partiet sökt att i möjligaste mån hålla på likställighet och rättvisa uti dessa frågor. Herr von Sydow nämnde, att 23 000 värnpliktiga i linjetjänst vid armén skulle helt och hållet befrias från tjänstgöring, och att andra 23 000 skulle befrias från en del av sin tjänstgöring, nämligen repetitionsövning, men vissa av dem även från en del av första tjänstgöringen. Det är utan vidare klart, att de, som befrias från hela tjänstgöringen, inte äro dugliga vid mobilisering, och med den korta första tjänstgöring, som vi ha, och med den synnerligen stora bety-

Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktstjänst-
göring.
(Forts.)

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

delse, som repetitionsövningarna äga, så är det också tydligt, att de, som bli befriade från en del av tjänstgöringen, när repetitionsövning ingår i densamma, komma att få en väsentligt minskad tjänstduglighet. Vad repetitionsövningarna beträffar framgår det av utskottets betänkande, att det bleve en sådan inskränkning, att i år inga repetitionsövningar alls skulle kunna äga rum vid infanteriet. Regementsövningarna kunde icke heller äga rum i regementsförband under år 1933. Åren 1934 och 1935 torde det förhånda vara möjligt att hålla regementsövningar i regementsförband, ehuru med en väsentlig minskning av den redan förut så knappt tilltagna övningsstyrkan. När man vet, vilken betydelse för befälsutbildningen tjänstgöringen vid normala regementsövningar har, då regementet uppträder med krigsmässig sammansättning ehuru med reducerad styrka, kan man förstå, hur väsentligt den föreslagna åtgärden måste inverka på utbildningen av befälet. Jag konstaterar således, att befälsutbildningen blir i hög grad lidande. Jag konstaterar likaledes, att 23 000 värnpliktiga komma att helt och hållet sakna militär utbildning, och att för andra 23 000 ensamt vid hären så stora inskränkningar i utbildningen komma att äga rum, att man måste sätta ett frågetecken för deras duglighet vid mobilisering. Om man vill mobilisera de styrkor, som äro upptagna i mobiliseringsplanen, och man absolut ej kan använda de 23 000 och knappast den andra kategorien på 23,000, måste man se sig om efter en ersättning för dem. Finnes det äldre årsklasser, som icke äro tagna i anspråk vid mobiliseringen, kan man inkalla dem och sålunda nödtorftigt hålla styrkan uppe, men naturligt är, att kvaliteten blir sämre därigenom, att man utbyter yngre med färsk utbildning mot äldre med en ganska gammal utbildning. Jag tänker inte endast på vad de äldre värnpliktiga glömt, utan även på att under denna omorganiseringstid i fråga om beväpning, taktik och utbildning vad de äldre värnpliktiga en gång lärt sig knappast kan vara modernt så lång tid efteråt. Men i många fall stå icke äldre årsklasser till förfogande och då har man att välja mellan två ting, antingen att även minska kvantiteten av de mobiliserade truppförbanden eller också att ändra värnpliktslagen genom att öka antalet årsklasser i beväringen, särskilt i första uppådet.

Om man besinnar, vilka rubbningar detta skulle medföra för försvaret, både beträffande organisationen i fred och för krigsberedskapen, förstår man, att denna motion vedervägar så stora värden, att även 17 miljoner kronor skulle vara en obetydlig summa i jämförelse härmed. Än mera måste detta vara förhållandet med det nettobelopp, som i verkligheten kan besparas.

Jag har sålunda framhållit, att man med åtgärder av detta slag under en arbetslöshetstid icke vinner vad man i första ögonblicket hoppas. Jag har även framhållit, att jämförelsen med provisorieåren haltar. Då var det inte fråga om att inställa värnpliktsövningarna, utan endast om att begränsa dem, men icke ens så långt som till övningstiden enligt 1925 års värnpliktslag. Jag har också framhållit, att en dylik åtgärd för de värnpliktiga kan verka orättvis, och jag har även påvisat, att åtgärden skulle få en sådan förödande verkan på den militära organisationen såväl i fred som i krig, att detta icke på något sätt kan uppvägas av de besparingar, som stå att vinna.

I anledning härav, herr talman, anhåller jag att få yrka avslag på motionen, det vill i detta fall säga bifall till andra lagutskottets hemställan.

Herr Holmgren: Herr talman! För min del anser jag, att kanske det viktigaste av alla praktiskt politiska mål, som vi i närvarande stund ha att sträva emot, är de enskilda europeiska nationernas avrustning och de nationella arméernas ersättande med en gemensam armé till Europas skydd. När jag röstar mot reservanternas och för utskottets förslag, är det alltså icke av bristande sympati för avrustning, utan därför att jag anser det föreslagna sättet att

skaffa medel till arbetslöshetens bekämpande vara opraktiskt och verkningstomt, delvis på de grunder, som redan utskottets vice ordförande i dessa avseenden anförde.

Jag beklagar i likhet med åtskilliga av de föregående talarna, att vid denna riksdag inte alla föreslagna åtgärder för att skaffa penningar till hjälp åt de arbetslösa ha kunnat framläggas till behandling i ett sammanhang. Härom dagen avlogs det av mig och herr Bergman föreslagna sättet att skaffa 20 000 000 kronor till de arbetslösa. För avslag röstade den gången socialdemokraterna. Det är beklagligt, att de arbetslösas intressen skola behöva bli lidande på att man inte kan enas om sättet att skaffa penningar.

Herr Vennerström: Då jag hörde utskottets vice ordförande, blev jag, herr talman, det nödgas jag erkänna, tämligen oangenämt berörd. Jag har under min tillvaro i denna kammare lärt känna honom som den lugna och humana saklighetens talesman, men jag fann i stället denna gång i herr von Sydows anförande en mycket utpräglad agitation, och jag hade nästan till och med lust att nämna ordet demagogi, ehuru det inte är särdeles parlamentariskt. Herr von Sydow ställde i slutet av anförandet voteringsordningen, och han sade på följande sätt: den som anser allt försvar vara av ondo, den röstar för bifall till motionen, men den som vill bibehålla försvaret, röstar avslag på motionen. På grund av ett uttalande från en av deltagarna i den nyligen hållna fredsríkdsdagen ställde till och med herr von Sydow voteringsordningen ännu mera tillspetsad. Han tog fram herr Engbergs numera riksbekanta uttalande, och sedan sade herr von Sydow, att den som vill förlora Gotland, som vill, att utlänningarna utan vidare skola få taga Gotland, röstar för bifall till motionen, den det ej vill röstar avslag på motionen i fråga.

Jag får verkligen säga herr von Sydow, att så ligger denna fråga ändå inte till. Det är inte så, som professor Holmgren förmodade, att denna motion kommit fram som en avrustningsaktion. Det är heller inte så, som herr von Sydow förmenade, att man hade kommit fram med den i ungefär de syften, som herr Holmgren gjorde gällande. Det är i stället så, som herrarna säkerligen mycket väl veta, att den är ett av de många leden i strävan att erhålla penningmedel för att bekämpa den rådande arbetslösheten i landet, och det gör, att vi inte i något avseende ha sett denna fråga vare sig som en avrustningsfråga eller som ett militärt försvarsproblem utan uteslutande som ett led i en hjälpaktion på den inre försvarsfront, som väl för närvarande för menige man ute i landet är den, som ändå de stora intressena äro sammanknutna med. Det är, så långt jag förstår det, här ett vägande mellan tvenne olika försvarsproblem. Det är en kamp emot den inre sociala nöden, mot den fara, som hotar hundratusentals svenska människor. Det är, som herr förste vice talmannen anförde, en social försvarsfråga av stora för att inte säga gigantiska mått.

Sedan ha vi å andra sidan den olägenhet, som onekligen kommer att vållas genom inställandet av dessa övningar i den ordinarie gången av verksamheten inom Sveriges militärväsende. Här är det, så långt jag förstår, inte annat än ett vägande av intressen, ett vägande av praktiska omständigheter och även ett vägande, det måste erkännas, av olägenheter i det ena eller andra avseendet. Det är ju tämligen klart, att en olägenhet vållas inom militärintitutionen, i fall man drar in större eller mindre penningmedel, en eller annan miljon. Det är självfallet. Men detsamma gäller ju varje sparsamhet och varje indragande av penningmedel till vanliga utgående anslag, vilken huvudtitel det än må vara fråga om. Det är alltså vägande av olägenheter, och på samma gång som jag självklart erkänner, att för den vanliga gången inom militärorganisationen det är en viss olägenhet med denna besparingsåtgärd, så måste jag säga, att den i varje fall inte är större än att man mycket väl

Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktsjänst-
göring.
(Forts.)

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

kan gå med på motionens yrkande just med hänsyn till den stora effekt, som en sådan åtgärd i alla fall har på den inre försvarsfronten, kampen mot nöden inom stora delar av Sveriges land.

Nu sticker man in den invändningen där, att det inte blir någon hjälp till bekämpande av arbetslösheten, och många göra till och med gällande, och det gjorde, så vitt jag förstod, i viss mån även herr von Sydow, att man rent av ökar arbetslösheten och minskar förmågan att bekämpa den nöd, som finns i landet. Jag kan inte i något avseende godkänna ett sådant resonemang. Det är visserligen sant, att även här finnas olägenheter och hakar, men får man loss 5, 10, 15 miljoner kronor, så kunna de i varje fall begagnas till kamp mot arbetslösheten på sådant sätt, att mycket väl de av övningarnas inställande vållade olägenheterna i arbetslöshetshänseende kunna neutraliseras och därutöver en mycket betydande hjälp mot arbetslösheten lämnas. Här talas nu om 23 000 man, som skulle ryckas loss och slungas ut i den förtvivlade kampen för tillvaron under den tid, som de i annat fall skulle ha arbetat inom den eller den militära förläggningen. Man har i anknytning till ungdomens arbetslöshet gjort gällande, att nästan samtliga dessa 23 000 personer äro sådana, som i vanlig ordning skulle ha varit arbetslösa och nu erhållit ett tillfälligt arbete genom militära övningar. Jag skulle tro, att så ligger saken ingalunda till, utan även om jag erkänner, att ungdomens arbetslöshet är synnerligen svår och att det är ett farligt och svårt problem, så är det ändå säkerligen så, att lejonparten av de där 23 000 ungdomarna utgöres av sådana, som ha anställning på ett eller annat håll. Här nämnes bland annat i denna matematiska undersökning, att det finnes ungefär 1 000 man studenter och likställda. Här är det ju ändå fråga om människor, som allesamman redan ha arbete och som genom värnpliktsövningen dragas ur detta arbete. Gå vi sedan till de övriga, skola vi säkerligen finna, att de flesta befinna sig i ungefär liknande situation. Nåväl, de ryckas in i värnpliktsövningarna, de ryckas bort från sina ordinarie befattningar. Stå verkligen i denna tid, när vi kanske ha 150 000 å 200 000 arbetslösa, dessa förutvarande befattningar fortfarande öppna för dem, då de komma ut från sina olika militärförläggningar? Så är säkerligen ingalunda fallet, utan det ligger så till, att för lejonparten av de ungdomar, som hade arbete, då de började värnpliktsövningarna, kommo ut på förläggningssorterna, finnas platserna inte kvar, utan säkerligen lära de få omhändertagas av det allmänna efter en eller annan metod, då de komma ut igen.

Jag vill i det avseendet hänvisa till ett uttalande, som för inte så länge sedan gjordes från arbetslöshetskommissionen. Det var för ungefär en vecka sedan. Där förklarade kommissionen, som därom blivit tillfrågad, att den inte kunde garantera, att sådana, som hade haft anställningar vid kommissionens arbeten, skulle få dessa anställningar tillbaka, när de kommo åter från värnpliktsövningarna. Jag har velat i någon mån neutralisera de överdrifter, som herr von Sydow och med honom liktänkande gjort sig skyldiga till i det avseendet.

Sedan vill jag understryka, vad den förste talaren, herr Norman, yttrade, att det här — då det ju är en lagfråga, ett principiellt avgörande — gäller ett beslut att skapa möjligheter till att vid förekommande behov verkställa den ena eller den andra indragningen. Hur sedan indragningarna skola se ut och i vilken omfattning de skola ske, är en senare historia. Här gäller att avgöra själva principen att ge denna möjlighet eller att fullkomligt förhindra möjligheten till att av ekonomiska skäl och med hänsyn till arbetslösheten under det kommande året verkställa den ena eller den andra indragningen av sådana övningar. Och jag vill i det fallet beklaga det beslut, till vilket jag är viss om att man kommer i denna kam-

mare. Jag vill göra det inte minst med hänsyn till vad jag alldeles nyligen såg i regeringsorganet Svenska Morgonbladet. Denna hade efter en intervju med arbetslöshetskommissionens sekreterare meddelat, att redan nu hade arbetslösheten väsentligt ökats, och den befann sig enligt Morgonbladets förmanande för närvarande i en status av ungefär 150 000 man. Det är väl troligt, att denna ökning fortsätter. Skulle det då inte, mina herrar, ändå vara möjligt att genom bifall till denna motion i vad gäller själva lagens formulering hålla dörrarna öppna och skapa denna möjlighet att, om nöden sväller ut än vidare, kunna genomföra de indragningar, som ur ekonomisk synpunkt kunna vara befogade för att erhålla penningmedel till bekämpande av en sådan nöd?

Men, herr talman, det är en annan angelägenhet, som föranlett mig att på ett tidigt stadium begära ordet; det är nämligen det referat, som man från utskottets sida har lämnat i betänkandet rörande en framställning från försvarskommissionen. Att jag tar fram den frågan till behandling beror inte minst därpå, att man, visserligen inte i denna kammare men utanför kammaren, gjort ett — jag vill säga det — oförsynt begagnande av det uttalandet gentemot kommissionens ordförande, det socialdemokratiska partiets ordförande, Per Albin Hansson, som ju med sitt namn står under motionen, även då det gäller inställande av vissa övningar. Man har gentemot honom gjort den tillvitelsen, att han den ena dagen säger det ena och den andra dagen det andra. Hans ord, menar man, är ingenting att hålla sig vid, utan det är ett ord, som tydligen ingenting väger. Då jag för min del såsom ledamot av denna kommission har varit helt inbegripen i kommissionens beslut och alltså är ansvarig för detta och även för skrivelsens formulering, har jag ansett det vara nödvändigt att till kammarens protokoll foga några ord angående denna sak.

Inom försvarskommissionen ha vi, som herrarna mycket väl äro medvetna om, direktiv att utreda ej bara den isolerade avrustningen utan även ordnandet av ett s. k. rent krigsmässigt försvar. Vi ha den skyldigheten enligt riksdagens egna givna direktiv, och därför är det tämligen självklart, att vi även äro sysselsatta med att formulera en organisatorisk uppläggning av hur det krigsmässiga försvaret egentligen bör se ut, och i det avseendet har redan vidtagits en del experiment. Man har sökt erhålla en del erfarenhetsrön. Ett led i detta arbete har varit de övningar, som försiggingo i relativt litet format förra hösten ute på Järvafältet, där det egentligen gällde att inarbeta i den moderna militärorganisationen den nuvarande tekniska utvecklingen med allsidigt begagnande av de tekniska hjälpmedel, som numera mer än tillförne stå försvaret till tjänst. Nu har försvarskommissionen menat, att för att vi skola vara i stånd att i det avseendet efter den krigsmässiga linjen fullfölja riksdagens förut givna direktiv, så är det önskvärt från kommissionens egen arbetsynpunkt, att man får dessa erfarenheter och dessa experiment lagda på en vidare bog. Det är detta, som vi ha anmält, att när det gäller från vårt håll att forma det nya infanteriregementet och den nya s. k. operativa enheten, så är det ur arbetssynpunkt för kommissionens eget bedömande önskvärt, att dessa övningar komma till stånd. Men då vi ha format detta uttalande, ha vi självklart sett saken uteslutande enligt riksdagens direktiv, och vi ha inte i något avseende gått in för en ekonomisk omprövning och inte i något avseende därvid tagit ställning i egenskap av riksdagsmän, som äro skyldiga att ur ekonomisk synpunkt pröva de tingen. Därför finns i kommissionens uttalande, som det står här på sid. 9 i betänkandet, även den ekonomiska reservationen, att kommissionen »vore medveten om de betänkligheter, som de rådande statsfinansiella svårigheterna väckte mot anspråk för nya ändamål. Kommissionen saknade dock möjlighet att avgöra, om svårigheterna vore av den

Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktstjänst-
göring.
(Forts.)

Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktsjänst-
göring.
(Forts.)

art, att medel för ändamålet överhuvud icke nu kunde ställas till förfogande.» Det är med denna ekonomiska reservation, att alltså den ekonomiska prövningen ligger utanför kommissionen, som det överhuvud taget har varit möjligt för kommissionens parlamentsledamöter att medverka till ett sådant uttalande. Den ekonomiska prövningen ligger självfallet hos regeringen och riksdagen.

Sedan vill jag där säga ytterligare en sak och det är, att om man nu går vägen med övningarnas inställande, skapar man dock därigenom inte någon omöjlighet att ändå verkställa den omprövning av det krigsmässiga försvaret, som kommissionen är ålagd att verkställa. Jag kan säga herrarna, att den föredragande generalstabsofficeren inom försvarskommissionen antydde tvenne farbara vägar. Den första var den här antydd, att dessa experiment och prövningar komma tidigare, och sedan de äro gjorda, går kommissionen att utarbeta förslagen rörande den operativa enheten. Men det finns, förklarade denne generalstabsofficer, även en annan linje. Det är nämligen den, att kommissionen utan sådana föregående experiment av större omfattning går att utarbeta alternativa förslag. De äro då visserligen gjorda utan föregående experiment, utan föregående erfarenheter, och de äro i viss mån gjorda vid skrivbordet, men sedan blir det en annan historia att efter de alternativa förslagens framläggande få de experiment till stånd genom dessa större lagda övningar, som då kunna vara färdiggjorda, intill dess riksdagen vid ett senare stadium går att fatta beslut i hela det ärendet.

Med denna motivering, herr talman, ber jag för min del både som riksdagsman och även i egenskap av ledamot i försvarskommissionen och som en av de ansvariga för kommissionens utlåtande att få yrka bifall till motionen, det vill säga till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Österström: Herr talman! Jag ber inledningsvis att få konstatera, att under hela den debatt, som hittills pågått, har från olika håll respekterats vad som ju av motionärerna och reservanterna har sagts ifrån tydligt för deras vidkommande, nämligen att man icke ville många in i diskussionen en uppgörelse om försvarets absoluta eller relativa värde, att man alltså inte skulle föra över det hela till en principuppgörelse om försvaret och dess betydelse. Det är självklart, att jag för min del skall respektera denna inställning.

Vad då själva saken beträffar, så föreställer jag mig, att ett koncentrerat referat av motionärernas och reservanternas synpunkter skulle bli ungefär följande: Här råder onekligen i landet ett förtvivlat ekonomiskt läge, stora folkgrupper få underkasta sig betydande umbäranden och rent av leva under ett typiskt nödtillstånd; här fordras för att mildra verkningarna av detta olidliga ekonomiska tryck ett krafttag av helt annat innehåll än det, statsmakterna hittills vågat sig på. Slutligen anses, att medlen för detta verkliga krafttag i ekonomiskt hänseende rimligen och skäligen böra tagas ifrån anslaget till värnpliktsövningarna. Man menar, och det har ju herr förste vice talmannen, det har herr Vennerström och det har väl även herr Norman sagt tydligt och klart ifrån, att om man väger de värden, som det här är fråga om, måste man säga sig, att övningarna representera *det mindre* värdet; man vinner genom att inställa dem någonting väsentligare och någonting mera. Jag föreställer mig, att det inte göres någon invändning emot detta rent objektiva referat av motionärernas och reservanternas ståndpunkt.

Nu vill jag för min del säga, att den kris, som motionärerna tala om, är naturligtvis konstaterad. Den är konstaterad även i denna kammare i olika sammanhang och vid olika tillfällen, när ekonomiska frågor och anslagskrav ha varit uppe till behandling. Men även i dag har det getts skildringar, framför

allt av herr förste vice talmannen, om läget och dessa äro ju uti allra högsta grad skakande, och de äro naturligtvis i allt väsentligt i och för sig riktiga. Det är inte någon fråga om den saken, det är jag den förste att medge.

Men jag måste säga, att jag står litet mera undrande inför herr förste vice talmannens slutsats, att andra lagutskottet skulle ha skyldighet att ingå på en realprövning av den stora socialdemokratiska krismotionen i detta sammanhang. Jag inbillade mig, att den frågan automatiskt på annat sätt kommer upp och att kammaren tvingas att taga ståndpunkt i detalj efter detalj i fråga om dessa socialdemokratiska yrkanden. Mig synes det vara mindre anledning att i dag gå in på en verklig realprövning av möjligheterna att genomföra den stora socialdemokratiska krishjälpsmotionens yrkanden.

Jag föreställer mig, att det vore lämpligare att renodla frågan och säga, att det hela inskränker sig för stunden till detta spörsmål: är det lämpligt att taga de 17 miljoner kronor, som det här är fråga om, på det sätt, som påyrkas av motionärerna och reservanterna och som ju är så väl känt, att jag inte på något sätt skall besvåra kammaren med ett referat därav? Frågan är alltså: är det föreslagna sättet att plocka fram 17 miljoner kronor det rätta, är det det lämpliga och är det den bästa utväg, vi ha att välja på?

Jag vill inte förmena herr förste vice talmannen att ta upp till debatt hela arbetslöshetsproblemet, men nog synes det mig, att om vi underlåta att gå in på den frågan, så betyder det ingenting annat, än att vi tycka, att det är självklart, att den behandlas på annat sätt och i ett annat sammanhang och icke tages upp i det här läget och på det sätt, som herr förste vice talmannen vill föra in diskussionen på. Innan jag nu kommer in på frågan, huruvida det är lämpligt att, såsom motionärerna föreslagit, skaffa dessa 17 miljoner kronor väsentligen ifrån anslaget till här ifrågavarande övningar, vill jag emellertid gärna först avge en liten principdeklaration.

Om det är så, som herr förste vice talmannen här mycket starkt, mycket bestämt och även värtaligt utvecklat, att om det gäller att välja mellan, å ena sidan, att tillgodose folkets primära existensmöjligheter och, å andra sidan, övningarnas slopande, om det är detta förskräckliga och tragiska val, man har att göra, mellan att hjälpa människorna eller att icke hjälpa dem, att hjälpa dem och följaktligen låta övningarna vila eller att låta övningarna som vanligt pågå och då kallblodigt bevitna medborgarnas svält, ja, herr talman, då måste jag för min del säga, att en så ohygglig frågeställning kan ju bara leda till ett svar. Är det så, att det gäller att välja mellan folkets primära livsmöjligheter eller övningarnas bibehållande, så är icke jag för min del — och jag förmodar ingen i denna kammare — tveksam om svaret. Då är det självklart, att övningarna äro det mindre väsentliga, som man utan diskussion, hoppas jag, avstår ifrån. Det är nu självklart. Jag vill emellertid konstatera, att detta är självklart. Det har vidare här konstaterats, att de svenska statsmakterna tidigare, då det gällt en värdering av, å ena sidan, vissa övningars betydelse och, å andra sidan, nuets berättigade krav, ansett, att värderingen måst utfalla till övningarnas nackdel. Och den principdeklaration, herr talman, som jag är angelägen att göra är, att den situationen naturligtvis kan inträffa någon gång i en närmare eller fjärrmare framtid, då denna värdering ännu en gång måste företagas med likadant resultat som vid ett par föregående tillfällen. Jag återkommer så småningom till detta.

Jag är däremot ganska säker på, att en sådan vägning och en värdering av vinster och nackdelar inte i dag ger samma resultat som vid föregående tillfällen. Det är nämligen så, herr förste vice talman, att hur mycket detta resonemang än har sprungit fram ur hjärtat hos herr förste vice talmannen — och jag är den förste att förklara, att jag tror, att han reagerat så oerhört kraftigt, som han gjort, därför att han känt sig tvingad att göra det — hyser

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

jag å min sida inte någon tvekan om att förklara den framställning han ger om läget såsom grundfalsk. Framställningen är grundfalsk därför att det *icke* är riktigt om man påstår, att man inte här skulle ha flera alternativ att välja på. Alternativen äro inte inskränkta till tvenne. Det gäller inte bara att skaffa 17 miljoner kronor genom att låta övningarna vila och att hjälpa folket eller tvärtom, utan det måste finnas en tredje möjlighet, och den har påpekats tidigare under den här debatten. Jag skall, efter herr Holmgrens anförande, inte gå närmare in på den frågan, utan jag vill bara konstatera, att det verkligen förhåller sig så.

Det tillkommer naturligtvis inte mig att avgöra, i vad mån motionärerna anse, att hela deras stora krishjälpsmotions öde är beroende av beslutet här i dag i denna detalj. Jag vet inte, om motionärerna mena, att denna deras plan för den stora krishjälpen är så absolut beroende av, att icke någon detalj i deras uppläggning rubbas, d. v. s. att, om riksdagen skulle fatta det beslutet, att övningarna skola pågå efter den lagenliga planen, hela deras krishjälpsplan faller i stycken. Jag kan ju inte ha någon inverkan på, vilken ståndpunkt motionärerna därvidlag intaga, men för min privata del, och utifrån bedömt, måste jag säga, att jag kan inte förstå, att det verkligen ur herrarnas synpunkt behöver nödvändigtvis te sig på det sättet. Då är jag tillbaka igen till det resonemanget, att visserligen är det betänkligt ställt i detta land i ekonomiskt hänseende, och visserligen har riksdagen all anledning att med en till ytterlighet skärpt uppmärksamhet följa utvecklingen i alla avseenden, men det mena väl ändå inte motionärerna, att det svenska folkhushållet inte skulle kunna pressa fram 17 miljoner kronor, utan att den ekonomiska livsnerven skadas, även om man låter övningarna pågå. Visst kan Sveriges folk pressa fram 17 miljoner kronor på ett annat sätt och på ett sätt, som, det tror jag, man tryggt kan påstå är lindrigare, om det skulle visa sig nödvändigt att göra detta.

För att inte irritera åt något håll skall jag inte föra fram några exempel på de möjligheter, som härvidlag stå till buds, ty jag förmodar, att det är onödigt och att ingen verkligen vill bestrida, att denna möjlighet att pressa fram pengar verkligen finns. Om riksdagen ur allmänna synpunkter skulle komma till det resultatet, att den socialdemokratiska krishjälpsmotionen är rimlig och riktig och att motionsförslagen böra genomföras, så stupar inte planen på, att värnpliktsövningarna bibehållas och således den här detaljen i förslaget avvisas, utan då kan utan varje tvekan de erforderliga pengarna tagas fram på annat sätt, om man inte får fram dem på det här viset.

Vid denna punkt i resonemanget föreställer jag mig, att jag får en invändning från motionärerna, som lyder ungefär så här: ja, det är klart, att man kan krama ur citronen 17 miljoner kronor genom att klämma den på ett annat sätt, än vi avsett att göra, men vi måste ju säga oss, tillägga de, att vi anvisat det lämpligaste sättet att plocka fram de felande miljonerna och att det är lämpligare att använda dessa pengar för att hjälpa nödlidande människor än för att hålla övningarna i gång.

Jag antar, att herrarna resonera på det sättet, och då äro vi framme vid kärnpunkten i hela denna fråga, där det dess värre är så tragiskt ställt, att man inte kan komma till ett resultat, d. v. s. ett enigt resultat. Detta sammanhänger för det första därmed, att man inte kan ena sig om en gemensam utgångspunkt vid bedömningen av vådorna för försvarsorganisationen av att övningarna inställas i den omfattning, som motionärerna och reservanterna påyrka. Dessutom beror det här på, att man rör sig med så fruktansvärt många obekanta faktorer, då det gäller att göra upp kalkylen om vad man verkligen vinner reellt och direkt påtagligt i fråga om besparingar genom en inskränkning i eller ett upphävande av övningarnas bedrivande. Härvidlag har man

ingen som helst ledning av föregående riksdagsbeslut och tidigare inställning ifrån statsmakternas sida. Det är fullkomligt riktigt, som här av åtskilliga talare påpekats — senast av herr Hammarskjöld — att förhållandena inte äro jämförbara mellan förr och nu i detta avseende.

Herr Hammarskjöld har absolut rätt i sitt påpekande av att när riksdagen och statsmakterna tidigare gingo in för att i viss omfattning inskränka värnpliktsövningarna, så gällde det ju att i landets produktiva liv fylla ett ögonblickligt behov av en viss mängd av arbetsföra armar, arbetsduglig kraft. I dag är förhållandet radikalt omkastat — i dag avser man att åstadkomma en lättnad i en typisk arbetslöshetskris genom att inställa övningarna. Skillnaden är också den, att man denna gång går så mycket djupare, att man avser att i så orhördt mycket större omfattning inställa övningarna, att verkningarna av detta inställande äro fullständigt olika mot vad man tidigare behövt räkna med och att dessa verkningar på den nuvarande försvarsorganisationen skulle kunna vara av fullkomligt ödesdiger betydelse och svårligen av riksdagen i detta sammanhang kunna tillräckligt överblickas. Följaktligen, om man går in för ett bifall till dessa motioner, befinner man sig på en grundval, som är verkligt sviktande med hänsyn till rikets försvar och försvarsorganisationens effektivitet.

Jag tycker också att en kärnpunkt i det hela just är den frågan, huruvida motionärerna kunna visa, att deras förslag inte gör ont värre, eller, om man inte behöver räkna med detta, om motionärerna verkligen kunna visa, huru ett bifall till deras framställning skulle komma att beröra den arbetslediga ungdomen i de här årsklasserna, något som herr Hammarskjöld förresten utvecklade i sitt resonemang på ett sätt som gör det för mig överflödigt att i väsentliga avseenden göra mig skyldig till en upprepning. Hittills har man ifrån motionärernas och reservanternas sida med skäligen lätt hand gått in på denna sak, men jag måste säga, att bevisningsskyldigheten på den punkten åvilar motionärerna. Det kan inte vara någon skyldighet för andra lagutskottet att bevisa, att det här förslaget är riskfritt — den skyldigheten åligger väl ändå förslagsställarna, motionärerna. De böra i det avseendet kunna visa upp, att de farhågorna, som här äro påtalade, om att arbetslöshetsproblemet skulle få i tragisk mening en betydande känning av ett bifall till den här motionen, äro ogrundade och kunna undanröjas. Det är dock allvarligt nog, det konstaterar jag, att reservanternas måste medge, att man i viss mån nödgas räkna med att det blir krav på ökad hjälpverksamhet till förmån för de här icke inkallade årsklasserna i händelse av ett bifall till motionen. Och för min egen räkning måste jag säga, att jag inte är säker på, att — om man ens skulle kunna visa i siffror, hur det verkar — man likväl skulle få fram det verkliga sammanhanget och det faktiska hjälpbehov, som finge beräknas för dessa ungdomar och deras anhöriga. Vad man emellertid, så långt tillgängliga handlingar ge stöd för bedömandet, kan säga, det är, att man vet, att verkningarna av ett inställande av övningarna äro på försvarsorganisationen oerhördt ingripande och förmodligen också svårbotliga. Det är betydande vanskligheter, som ostridligen inställa sig i det sammanhanget. När man dessutom vet, att intet land i världen, tror jag man kan säga, har frivilligt gått in för något liknande — det norska exemplet med repetitionsövningarnas inställande är ju dock icke jämförbart med det förslag, som här ligger på bordet — då man vet allt detta, måste jag ju säga, herr talman, att för mig ter sig detta förslag orimligt. Med det resonemang jag här fört i fråga om själva möjligheten att skaffa fram pengar, om det socialdemokratiska krishjälpsförslaget i övrigt skulle vinna riksdagens bifall, kan jag icke finna, att det är vare sig nödvändigt eller lämpligt att i förevarande fråga gå den väg, som motionärerna föreslå.

*Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktsjänst-
göring.*

(Forts.)

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

Herr Hellberg: Herr talman! Redan vid ett par föregående tillfällen har jag känt mig starkt frestad att säga något, som har legat mig på hjärtat. Men med den blygsamhet, som man tillägnar sig i allt högre grad ju äldre man blir, har jag övervunnit frestelsen. Nu har emellertid herr förste vice talmannen genom sitt anförande föriett mig att begära ordet.

Här ligger vid denna riksdag som en verklig mara över oss alla den stora nationalolycka, som heter arbetslöshet. Vi reagera väl olika efter olika ståndpunkter för denna olycka, men alla känna vi ju dess fruktansvärda tryck och alla känna vi också, att något måste vi göra så långt i vår förmåga står för att lindra detta.

Regeringen har nu föreslagit en väg, på vilken man skulle komma fram till en sådan lindring. Det socialdemokratiska partiet har föreslagit andra och mera långtgående åtgärder i samma syfte. Det återstår för oss att pröva dessa olika förslag och vi ha väl ännu inte riktigt klart för oss, till vilket resultat vi vid en sådan prövning kunna komma. Det kan hända, att förhållandena bli sådana, att även de, som ha de allra största betänkligheter mot ökade utgifter i dessa svåra tider, ändå finna sig tvungna att i varje fall taga ett steg, som för längre än till den ståndpunkt, som regeringen intagit. Jag vill härmed inte på något sätt angiva en personlig ståndpunkt, utan tänker blott detta såsom en möjlighet.

Men skola vi kunna välja fritt i ett sådant fall, borde vi också ha möjligheter-na öppna för att eventuellt tillgodose de ökade utgiftskrav, som kunna inställa sig. Men hur ha vi i år gått till väga här i riksdagen? Jag kan säga, att vi ha stoppat till den ena möjligheten efter den andra till att skaffa medel, som eventuellt kunna bli behöfliga för detta trängande ändamål. Vi ha redan fixerat tullen på kaffe, vi ha redan fixerat tullen på tobak, och vi ha redan fixerat tullen på maltdrycker. Det hade väl varit i hög grad önskvärt, att vi hade haft möjligheter att bestämma dessa tullar vid ett senare tillfälle, när vi hade avgjort den stora frågan. Nu äro vi stängda på dessa punkter och kunna inte där komma fram.

Den senaste ärade talaren sade, att det fanns andra alternativ, och han tänkte väl då särskilt på det nu föreliggande förslaget. Ja, men dessa alternativ bli mer och mer begränsade, då vi redan såsom sagts på förhand avgjort en del frågor, som innebära möjligheter att skaffa medel. Och det är, herr talman, detta tillvägagångssätt, som jag inte kunnat underlåta att beteckna såsom mycket egendomligt. Det har sagts mig någon gång, då jag enskilt talat med någon om detta, att det ligger taktik bakom. Jag vill lämna därhän, huruvida den insinuationen har någon grund för sig, men skulle det vara så, tycker jag det är en dålig taktik.

Vad beträffar det föreliggande förslaget får jag säga, att jag tycker den väg, som anvisats i detsamma, är den, som endast i sista hand bort ifrågakomma — i det fallet har jag samma uppfattning som herr Holmgren angivit. Det är uppenbart, att det kommer att medföra i sin ordning en ny form av arbetslöshet, och man har inte på något sätt klart för sig, hur mycket man skulle vinna genom att utbyta den ena mot den andra.

Jag skall inte för min del göra något yrkande i denna fråga, men jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att ge uttryck åt den känsla, som vid olika tillfällen har trängt sig på mig, att den nu tillämpade behandlingsordningen, om jag så får säga, beträffande frågor, som onekligen höra tillsammans, inte är lycklig och ändamålsenlig.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag skulle egentligen icke här ha begärt ordet, då jag biträtt utskottsmajoriteten och då den synpunkt, som varit diktterande för utskottets beslut, utförligt och väl framhållits av vice ordföranden

i utskottet och av herr Hammarskjöld. Jag skulle sålunda kunnat inskränka mig här till att instämma i deras yttranden, men det är ett par saker i dessa anföranden, som jag skulle vilja begagna tillfället att understryka, på samma gång jag skulle vilja säga några ord som replik mot yttranden, som från motsatta sidan ha fällt.

Herr förste vice talmannen yttrade, att han förmenade, att lagutskottet inte hade förstått innebörden i motionen. Ja, jag skall inte tvista med herr förste vice talmannen här om lagutskottets förmåga i den delen, men jag vill däremot säga, att utskottet har försökt beräkna räckvidden av förslaget, och det är just dessa konsekvenser av förslaget, som ha varit för oss inom utskottsmajoriteten alldeles bestämt avgörande. Detta sammanhänger med vad herr Vennerström yttrade för en stund sedan. Om jag fattade honom rätt därvidlag, så fällde han det yttrandet, att han inte ville, att motionen skulle fattas såsom en avrustningsmotion. Ja, i den punkten skall jag inte heller disputeras med herr Vennerström, men vad hjälper det, att så icke var meningen, om effekten ändå partiellt blir densamma. Jag vill på det bestämdaste stryka under vad herr vice ordföranden i utskottet sade, att ett bifall till motionen skulle innebära en temporär, ensidig avrustning, och då är effekten därav en försvagad arméorganisation under en lång följd av år. Det är i detta avseende till väsentlig del, som de två olika läger, som här bekämpa varandra, differentiera.

Det framgår av reservationen till utskottsutlåtandet, att reservanterna vilja för sin del stryka under, att de icke anse, att dessa inskränkningar äro så avsevärda, att de väga tyngre än de förut nämnda statsfinansiella fördelarna och denna möjlighet till ökade sociala försvarsåtgärder, som skulle kunna bli en följd av ett bifall till motionen. Detta anger precis skillnaden, och det vill jag nu hävda här, att jag delar herr vice ordförandens mening, att detta innebär ett ytterst betänkligt försvagande av vår försvarskraft. Jag undrar, om situationen, när vi se oss omkring i världen, är sådan, att vi utan vidare kunna acceptera någonting sådant. Jag vill inte profetera, men nog finns det orosämnen runt omkring oss.

Om vi emellertid nu antaga, att denna motion skulle bifallas — det skulle således vara en temporär avrustning — vad finns det då för garanti för, att man skall inskränka sig till detta? Reservanterna stryka under detta och säga: »Framför allt kan utskottet ej anse, att en *tillfällig* åtgärd av detta slag — föreslagen under en tid, då utomordentliga tidsförhållanden nödvändiggöra utomordentliga åtgärder — kan rubriceras som en desorganisation av vårt försvarsväsen». Men vad ha vi för garantier för att de vilja inskränka sig till detta ett kommande år? De förutsättningar, som ligga bakom motionen, nämligen den kritiska situation, i vilken vi nu befinna oss på arbetsmarknaden, kan väl ge anledning att befara, att man nödgas fortsätta på den vägen ett annat år. Ett bifall till motionärernas förslag skulle enligt min mening innebära, att vi nu toge ett första steg på denna farliga väg, så att varje slag av hjälp, som i år beslutas, skulle fortsättas ett annat år. Denna konsekvens verkar skrämmande och ganska riskabel.

Ehuru herr förste vice talmannens yttrande visserligen redan blivit utförligt bemött, kan jag inte hjälpa, att jag dock vill orda något om sammanhanget mellan detta inställande av värnpliktsövningarna och ökandet av arbetslösheten. Jag tycker det är en inkonsekvens i herr förste vice talmannens yttrande, då han här säger, att för att avhjälpa krisen gäller det en sak och framför allt en sak, nämligen att skaffa arbete. Ty det undrar jag, om vi göra, ifall vi gå till mötes den synpunkten, att vi skola kasta ut ett 20 000-tal unga män som konkurrenter på arbetsmarknaden.

Jag vill vidare bara säga ett enda ord också om den moraliska effekten av ett dylikt förslag. Det skulle nämligen innebära, att några värnpliktiga skulle

Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktstjänst-
göring.
(Forts.)

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

komma i åtnjutande av befrielse från värnpliktsövningarna, medan andra icke skulle göra det, otrevnad och oro skulle på den grunden kunna uppstå. Det är sålunda fara värt, förmenar jag, att vad motionärerna nu tänka på skulle bli första steget till en permanent avrustning. Till detta vill jag för min del icke ge min röst, och därför har jag bett att få dessa ord till protokollet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Forslund: Herr talman! Flera av talarna i denna debatt ha påpekat, att reservanterna själva ha medgivit, att genom åtgärder i den riktning, som motionärerna åsyfta, även en del av de unga män, som eljest skulle ha deltagit i militärövningarna, sannolikt skulle komma att få räknas till de arbetslösa, och detta har man gjort till en mycket avgörande synpunkt vid sitt ställningstagande till frågan. Jag är en av dem, som i den avgivna reservationen givit uttryck åt den meningen, men det skulle ju helt enkelt ha varit en underlåtenhetssynd, ifall reservanterna skulle ha förbigått en så viktig detalj. Ty det är ju för alla klart, att vi ha en ungdomsarbetslöshet här i landet och att de unga i värnpliktsåldern således icke heller undgå att drabbas av arbetslöshet. Det är då också självklart, att man icke kan tillförsäkra alla dem, som nu befinna sig i värnpliktsåldern, att de icke skulle komma att drabbas av arbetslöshet i händelse de befrias från värnplikstjänstgöring.

Det måste väl, som vi uttryckt det, ändå bli att räkna med ett väsentligt överskott av de penningar, som eljest skulle förbrukas för militära ändamål, om man avdrager det belopp, som skulle utgå för att bereda arbete eller lämna understöd till dem, som eljest icke kunna återfalla till sina tidigare arbetstillfällen. Särskilt herr Österström gjorde nu också det påpekandet, och han gjorde för övrigt hela sin uppläggning av frågan beroende på en frågeställning i den riktningen, att här gällde det endast frågan om att skaffa penningar. Han förbiser fullständigt själva hushållningen av det kapital, som man har. Om landet förfogar över en viss mängd medel, måste man väl också räkna med, att man får disponera dessa medel med hänsyn till de inom landet rådande förhållandena, och det är detta som varit avgörande för socialdemokraterna, när man föreslagit att man skulle reducera de militära utgifterna.

Det är ju icke här en militärfråga i vanlig mening utan fråga om att använda de medel, som äro möjliga att kunna få loss till att lindra den allra största svårigheten, som man har att kämpa mot, nämligen arbetslösheten. Då kan man icke bara så där lätt som herr Österström säga, att är det bara fråga om att skaffa penningar, kunna vi leta rätt på sådana på annat ställe. Det är enligt min mening en alltför enkel lösning av detta viktiga problem. Man är också tämligen överens om, att de medel, som användas till försvaret, ändå ej skapa några värden och på så sätt icke heller kunna vara till den nytta, som man avser att åstadkomma, när man vill bereda arbetstillfällen åt de arbetslösa.

Det var nästan med beklämning jag hörde herr Österström tala om denna sak. Jag fick också känslan av, att den korta tid riksdagen pågått, då han varit skild från de arbetslösa skaror uppe i sitt län, har förminskat hans sympati för de arbetslösa. Jag skulle därför utan att alls vilja giva uttryck åt någon elak tanke rekommendera, att han en förmiddag sådan som i dag, en onsdag förmiddag, vandrade upp till Barnhusgatan och finge se de arbetslösa stora skara, huru den ökas från onsdag till onsdag, och talade med dem om denna fråga. Då kanske de sympatier, han tidigare haft, kunde bibehållas. Man talar om att man rubbar grunderna för försvarsorganisationen. Har man så stor kärlek till försvarsväsendet, så att man under andra förhållanden icke medger någon som helst förskjutning däri, bör nuvarande tid likväl mana till prövning av förslag till reduktion av försvarsutbildningen.

Man talar om okända faktorer här. Ja, det är helt naturligt, att det kan finnas sådana. Men om staten såsom sådan engagerar sig i sådana saker, som ha en mängd obekanta faktorer inneslutna, får väl icke det vara helt avgörande för ens ställningstagande till, hur medlen skola disponeras, och framför allt under en tid, då man får räkna mycket noga med, hur man skall få medel för att kunna hjälpa på ett område, där det är så pass överhängande att få hjälp.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är afgiven av herr Norman m. fl.

Herr Möller: Herr talman, då jag har begärt ordet, får jag kanske på förhand be om ursäkt, för att jag ej kan undvika att upprepa vad som sagts från de talare, som stå på samma linje som jag i denna sak. Men det finnes vissa yttranden, som blivit fällda under debatten av motsländarna till vår motion och som i varje fall icke böra stå alldeles oemotsagda eller kanske rättare böra få någon belysning.

Vad herr Hellbergs anförande beträffar kan jag nästan inskränka mig till att helt och hållet instämma med honom. Det är klart som dagen, att det är en felaktig ordning, att man först bestämmer, hur stora inkomster man skall ge staten, och sedermera någon gång i framtiden bestämmer, hur stora utgifter man tänker pålägga staten. Då har man förbrukat en rad möjligheter i form av viktiga skattekällor, och de alternativ, som man därefter har att välja mellan, bli, som herr Hellberg sade, mer eller mindre begränsade. Det är intet tvivel om, att det är en oriktig väg.

Nu skall jag tillåta mig att säga ett par ord om logiken i behandlingen av detta ärende såsom ett led i den stora krishjälpsmotionen. Herr von Sydow sade, att det var självklart, att man måste gå till väga på det sättet, att man först bestämde, om en fullmakt åt Kungl. Maj:t skall lämnas eller icke. Om riksdagen avslår detta, är saken klar, då behöver man icke bekymra sig om den saken. Om man däremot ginge den andra vägen, att statsutskottet eller det utskott, som det är fråga om, bifölle motionen i stort sett, d. v. s. bifölle utgiftsposterna, skulle man komma i det otrevliga läget, att, när sedan riksdagen avtog motionen om värnpliktsövningarnas inställande, man stode där utan de 17 miljonerna. Det var det jag fäste mig vid. Herr von Sydow utgick nämligen från, att riksdagen under alla omständigheter skulle avslå detta förslag, och att det följaktligen vore bättre, att man på förhand hade avslagit det, så att statsutskottet visste, att på den punkten kunde man ej göra den beräknade besparingen. Jag skulle för min del anse, att logiken vore rakt motsatt. Om statsutskottet och riksdagen förklara: vi vilja göra dessa utgifter och beräkna, att på militärhuvudtiteln skall det sparas 17 miljoner, så kunde visserligen andra lagutskottets majoritet ändå yrka avslag på motionen, men jag är tämligen säker på, att riksdagen skulle bifalla den, om ärendet hade blivit behandlat i sådan ordning i stället. Det hade ju närmast blivit ett slags uppdrag åt vederbörande utskott att föreslå en lagtext, som vore användbar för att realisera den stora planen.

Vi befinna oss nu i det läget, att vi måste fatta beslut i dag. Vi ha icke brytt oss om att yrka bordläggning, vilket vi övervägt en smula, tills andra frågor, som höra till detta sammanhang, komma upp, utan vi ha gått med på, att denna sakfråga nu får avgöras.

Det var ett yttrande av herr von Sydow, som jag fäste mig en smula vid. Han förklarade, att det var här i själva verket ett förslag till temporär avrustning, och med den utgångspunkten menade han, att endast de ledamöter av riksdagen, som äro anhängare av den s. k. separata avrustningen, skulle kunna finna det förenligt med sitt samvete att rösta för denna motion. Ja, herr von Sydow,

*Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktsjänst-
göring.
(Forts.)*

Ang.
befrielse från
visa värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

jag tror, att det ändå är att pressa saken för mycket. Vi ha en militärbudget på 134 miljoner eller något sådant. Vi föreslå en besparing, som på visst sätt, om den genomföres — det medger jag gärna — ingriper i försvarsorganisationen och naturligtvis är en sak, som man ej gör under normala tider, men som medför en besparing på 17 miljoner. Då återstår på militärbudgeten följaktligen 117 miljoner för nästa budgetår. Det är allt en ganska märkvärdig avrustning, som i alla fall skulle kosta staten under ett år icke mindre än 117 miljoner kronor.

Jag tror, att även om man gärna skulle se, att detta ärende inför den allmänna opinionen stod som ett slags handling, med vilken man kunde sätta nationella lidelser i rörelse, som en handling, grundad på bristande patriotism eller vad man vill göra gällande, kommer ändå icke ett sådant försök att lyckas ens för allmänna valmansförbundet, som ju har satt i gång med sådant i den svenska högerpressen. Jag tror ej, att man skulle lyckas inbilla det svenska folket, att det vore ett så allvarligt attentat mot de nuvarande försvarsanstalterna, att det vore under alla omständigheter oförsvarligt. Vi ha ju framlagt detta som ett förslag bland många andra i en enligt vår uppfattning absolut onormal situation, som vi alla hoppas skall hävas så snart som möjligt.

Sedan skall jag be att få säga några ord till herr Österström. Herr Österström medgav, att det kan komma en situation, då man kan behöva tillgripa en åtgärd av denna beskaffenhet. Vad är då skillnaden oss emellan? Jo, skillnaden oss emellan är den, att vi anse, att den situationen föreligger. Herr Österström säger, att den icke föreligger. Ja, det är en omdömesfråga. Vi ha icke velat, av skäl, som jag hoppas, åtminstone herr von Sydow skall kunna förstå, föreslå en alltför betydande ökning av den direkta beskattningen. Detta ha vi ej velat, därför att vi erkänna, att alltför höga direkta skatter i en kristid kunna vara av betydelse för näringslivet. Det erkänna vi utan vidare. Vi äro ej vildsintare än att vi erkänna, att det finns en gräns, över vilken man ej får driva skattskyldigheten. Därför ha vi sagt, att när man befinner sig i en sådan situation, där man vill undvika åtgärder, som äro alltför skadliga, skall man tillgripa en åtgärd av denna natur, därför att den är mindre skadlig. Hjälpbehovet finnes. Det skall tillgodoses, och denna åtgärd är, när det gäller att skaffa penningar, mindre skadlig än de flesta andra, som man kan tänka sig. Det är alltså vårt omdöme. Där står det andra omdömet emot, och det är klart, att det kan råda delade meningar om det, det skall jag gärna erkänna, men jag tror för min del, att vi ha sett mest realistiskt på det riktiga medlet i det nuvarande läget.

Herr Österström säger oss, att bevisningen åligger motionärerna för att icke detta skapar en större arbetslöshet eller åtminstone en likvärdig arbetslöshet med den, som man skulle avhjälpa, d. v. s. att vad man ger med ena handen icke tages tillbaka med den andra. Ja, för all del, man kan säga, att bevisningen åligger oss. Jag tycker, att om folk har icke bara ett spelat utan ett verkligt intresse för att åstadkomma en bättre krishjälp än t. ex. den, som regeringen föreslår, kunde vem som helst känna sig manad att icke bara alldeles positivt skjuta ifrån sig ansvaret för, hur man skall klara upp det och skjuta det över på motionärerna. Men människor kunna ju reagera på olika sätt, och jag är övertygad, att herr Österström tillhör de riksdagsmän, som helst se, att det blir andra, som söka knäcka frågorna än han själv. Alltså någon bevisning, herr Österström, kan man ej ge. Den kan komma efteråt, men man kan göra mer eller mindre sannolika antaganden. Och jag skall tillåta mig göra ett försök att belysa vad det här skulle betyda just med hänsyn till avvägningen av hur mycket arbetslöshet man skapar, jämfört med den man avhjälper. Jag skall bara göra några antaganden.

Massan av de värnpliktiga, vilkas övningar skulle inställas, skulle kunna

uppskattas till 25 000. Av dessa är det ett rätt stort antal bondsöner, vilkas värnplikt knappast bereder arbetsutrymme åt andra. Det är säkerligen endast i ganska sällsynta undantagsfall, som en bonde, under det hans son är i värnplikt, nödgas anställa annan person för att ersätta sonens arbetskraft. Det förekommer naturligtvis men säkerligen ej i större utsträckning. Alla de andra värnpliktiga, som nu ha arbete och som äro i värnpliktstjänstgöring — jag tänker på kontors- och industripersonal och dylika — skulle emellertid ersättas. Ja, jag undrar, om ej i en tid som denna de flesta arbetsgivare komma att i det allra längsta söka undvika att ersätta en man, som är utkallad till värnplikt. Det ligger rätt nära till hands. Alla företagare behöva spara på sina kostnader, och det är säkert icke lika lätt som under normala förhållanden att ersätta en person, som på det sättet blivit uttagen till värnpliktsövning, med någon annan. Det skall föreligga stort nödtvång, betydande arbetsbehov, för att man skall göra det. Jag tror därför, att hela denna synpunkt har mindre betydelse under ett år, sådant som det vi nu gått in i, än det har under normala tider. För min del tror jag ej, att man dömer mycket orätt, om man uppskattar det antal, som så att säga blir arbetslösa under tre eller fyra månader på grund av värnpliktsövningarnas inställande, till — låt mig säga 40 procent av dessa 25 000. Det blir då en skara på 10 000. Ja, det är en mycket betydande siffra, men dessa 10 000 skola ses mot bakgrunden av besparingen. Vi beräkna, att vi spara ungefär 14 miljoner — de 3 miljonerna tagas på annat sätt — på inställandet av vapenövningarna. Om jag räknar det antal, som sålunda blir arbetslösa, till omkring 10 000, så innebär det för en period av tre månader, om man skall bedöma värnpliktsanslaget som ett arbetsanslag — och det ha ju herrarna i rätt stor utsträckning önskat — att varje arbetslös, om han så att säga får sitt bidrag från värnpliktsanslaget, får 1 400 kronor. Så mycket kunna vi vara överens om, att det åtminstone icke är någon billig arbetslöshetshjälp. Jag kan till jämförelse nämna, att när vi begära 69 miljoner i arbetslöshetsanslag på olika punkter, beräkna vi en genomsnittlig arbetslöshetshjälp på 400 à 500 kronor per arbetslös. Om det stämmer något så när, betyder det ju faktiskt, att mot det tiotusental, som skulle äta upp 1 400 kronor per person under denna värnpliktstid, blir det ett tredubbelt antal, vilkas behov av arbetslöshetshjälp vi kunna klara genom inställandet av värnpliktsövningarna, allt under förutsättning att mitt utgångsantagande är riktigt, något som jag naturligtvis ej utan vidare kan göra anspråk på. Det kan ej konstateras förrän efteråt. Men så ha vi i alla fall resonerat. Herrarna ha väl ändå icke inbillat sig, att de människor, som så att säga stå bakom denna motion, skulle ha underlåtit att överväga, vilken verkan det kunde få ur den synpunkten, som ni just nu så starkt skjutit fram. Vi äro övertygade om, att den besparing, man gör, blir mycket väsentlig. Det är icke en sak, som kan skjutas åt sidan såsom jämförelsevis ovidkommande, utan det är en mycket betydelsefull omständighet, och följaktligen är det en verkligt rationell metod att skaffa penningar till arbetslöshetshjälpen.

Ja, det var om detta. Det har synts mig mycket önskvärt, att man litet närmare gick in på denna sak, ty vår krishjälpsmotion kommer naturligtvis att spela en roll i den allmänna agitationen, och därför har man sökt redan från begynnelsen göra gällande, att det var så idiotiskt av socialdemokraterna att föreslå detta, därför att det vore att ge med ena handen och taga tillbaka med den andra, att alltihop bara vore en förstörelse, som icke gör någon som helst nytta, utan bara förstör vår försvarsorganisation. Men vi äro övertygade om, att det skulle medföra mycket betydande nytta.

Emellertid hade herr Österströms anförande även ett par andra intressanta ting att meddela. Jag kanske misstolkar herr Österström, men jag fick ett bestämt intryck, att han kommer att rösta för våra förslag till krishjälp, churu

*Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktsjänst-
göring.
(Forts.)*

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

han ej här vill skaffa penningar på detta sätt. Jag fick ett mycket starkt intryck, att herr Österström skall hjälpa oss, när vi komma fram till den tidpunkten, då kristidsmotionen verkligen skall behandlas, och icke bara detta, utan sedan riksdagen fattat beslut om det — som jag tyckte det framgick, att han hoppades att riksdagen skulle göra — skulle han också vara med om att på annat sätt skaffa oss penningar. Det skulle ju glädja mig mycket, om det visade sig, att herr Hamrin åtminstone vid denna riksdag ej ensam är herr Österströms ekonomiske själasörjare. Jag misstänker, att herr Hamrin ej är villig att vara med om den rubbning av budgeten, som han förebrår oss, att vår motion skulle medföra, ty det är riktigt, herr Österström, att vi icke betrakta dagens votering som avgörande i fråga om krishjälpen. Vi tycka, att det är beklagligt, att riksdagen ej vill vara med om att bland annat ge oss penningar på det sätt, vi här föreslagit, men det kunna herrarna vara lugna för, att när ni stänga den vägen, komma vi att föreslå andra utvägar. Vilka det blir, får bli en senare fråga. Det kan hända, att ni tvinga oss mot vår vilja att begära samma skattesats, som vi hade under den gamla kristiden. Vi hade velat undgå det, men det är klart, att vi icke avstå från en rimlig, en efter vår uppfattning i själva verket ganska modest arbetslöshetshjälp bara för att skona de i alla fall väsentligt bättre siterade skatte- dragarna i landet, som ju få betala huvuddelen av den direkta statsbeskattningen. Jag vill ej därmed säga, att vi under alla omständigheter komma endast att gå på en ytterligare höjning av skatteskalen. Det kan ju hända, att man kan anvisa någon annan utväg, även om det numera i själva verket icke är så lätt, sedan vissa skatteällor redan äro tagna i anspråk och storleken av deras bidrag äro fastställda. Men denna debatt, som vi haft i dag, komma vi sannolikt icke att glömma. Herr Österström har kanske märkt, att vi ej riktigt glömt hans ord av glödande medkänsla framför allt med det norrländska skogsfolket från remissdebatten. Han kan vara övertygad om, att vi även skola komma ihåg dagens debatt. Och jag hoppas, att om vi, därför att vi behöva skaffa penningar, föreslå en höjning av skatteprocenten till t. ex. 170, herr Österström ej då kommer att tillhöra den grupp av kammaren — den kommer ju att finnas, det vet jag — som alltför högljutt skriar om den socialdemokratiska finanspolitikens vådor. Herr Österström har nämligen i dag tillfälle att hjälpa oss att skaffa 17 miljoner. Det vill herr Österström ej. Han ber oss komma med andra förslag. Jag hoppas, att herr Österström icke slutligen kommer att tillhöra dem, som finna, att alla förslag, hur man än lägger dem, till ökning av statens inkomster för detta ändamål, lida av så stora brister, att han ej kan vara med om dem. Skulle han eventuellt hoppas att finna avslagsmotiveringar, som han åtminstone enligt sitt eget samvete någorlunda kan försvara, är det min uppfattning, att herr Österström såsom medansvarig ledamot av Sveriges riksdag också kan ha skyldighet att lämna något positivt bidrag genom anvisande av de skatteällor, som vi skola söka efter.

Herr Bergman: Jag begärde ordet närmast för att instämma med herr Hellberg, men jag skall be att få göra ett litet tillägg. Herr Hellberg talade om det oförnuftiga i att ha den ordning för ärendenas behandling, som riksdagen i år följt i avseende på ordningen vid bestämmandet av de olika utgifts- och inkomstposterna. Det har han alldeles rätt i. När han talar om, att man redan bestämt »tullarna» på tobak och skattepliktiga maltdrycker, menade han väl ej tullar utan skatter. Men det kommer på ett ut. Tullarna spela här endast en tämligen obetydlig roll. Jag ber emellertid att få fästa uppmärksamheten på att det dock finnes en ännu icke definitivt bestämd inkomstpost, som är kvar, och det är den rikast flödande källan — tyvärr — de svenska

statsfinansernas sista och aldrig svikande hopp, nämligen brännvinet. I avseende på spirituosaskatten ha vi ännu icke bestämt, hur det skall bli för nästa budgetår. Vi ha endast bifallit Kungl. Maj:ts förslag om 60 öres höjning per liter beträffande den del av det nuvarande budgetåret, som ännu återstår, men med avsikt dröjt att besluta angående skatthöjningen för nästa budgetår. Där kan man taga ut ganska stora belopp.

När herr Möller polemiserade mot herr Österströms hänvisning till andra utvägar än inställande av värnpliktsövningarna, talade han om den direkta skatten såsom den utväg, som herr Österström här närmast skulle ha tänkt på. Han förklarade, att socialdemokraterna icke gärna ville vara med om att höja den. De kände också ansvaret härvidlag, sade han, och ansåge det vara en skadlig åtgärd att höja den direkta skatten utöver vad som redan är föreslaget, och han framhöll, att man bör välja andra utvägar än sådana, som ha skadliga biverkningar. Detta är ju alldeles riktigt. Men vad säger herr Möller om att taga medlen från brännvinet? Det måtte väl icke ha några skadliga biverkningar utan tvärtom mycket nyttiga sådana. Man inskränker konsumtionen, vilket ju bara är bra, men ändå får man på grund av den kraftiga skattesatsen in mer pengar. För min del hör jag till dem — det ber jag att även nu, liksom jag gjort vid andra tillfällen få deklarerera — som önska en verkligt effektiv hjälp åt de arbetslösa, något som ju också framgår av de motioner, som herr Holmgren och jag i detta avseende ha väckt. Jag hoppas nu — efter herr Möllers anförande — att vi kunna räkna på att få socialdemokraterna med på den kraftiga skatteaktion mot spriten, som riksdagen fram på vårsidan torde få anledning att taga ställning till.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Herr förste vice talmannen yttrade i sitt anförande här i dag, att det föreliggande förslaget från motionärernas sida utgjorde en detalj i ett större sammanhang, nämligen frågan om att bereda lättnader för de nödlidande under den nu rådande krisen. Det kunde ju därför, såsom herr Hellberg påpekade, ha varit lämpligt att i samband med behandlingen av förslagen till lindrande av arbetslöshetens följder, och de därmed förenade utgifterna man även fått pröva var tackning för desamma skulle tagas eller med andra ord fått besluta om inkomster och utgifter i ett större sammanhang. Man har till väsentlig del avskurit möjligheten därtill, därigenom att man redan tidigare vid denna riksdag beslutat en del frågor, som icke sedan kunna tagas upp.

Den nu rådande arbetslösheten är en följd av den över världen gående ekonomiska krisen och beror alltså på rubbningar av handelsutbyte och produktion såväl folken emellan, som även inom vårt land. Nu vill man lindra arbetslösheten här i landet genom att åstadkomma en rubbning även i försvarsväsendet. Det synes mig vara att försöka bota ont med värre, ty genom inställandet av värnpliktsövningarna ökas arbetslösheten. Jag tror icke, att det i längden skall visa sig lyckligt, att genom en sådan desorganisation, som, bortsett från de verkningar den komme att få för vårt försvarsväsende, i hög grad skulle öka de arbetslösa skaror och även medföra rubbningar inom det ekonomiska livet i fråga om leveranser o. d. Jag tror för min del, att man icke bör vidtaga åtgärder, som medföra sådana rubbningar, annat än i ytterst trängande nödfall, och något sådant synes mig för närvarande icke föreligga. Jag behöver icke belysa detta närmare, ty det har tidigare i dag dels av utskottets ärade vice ordförande och dels av general Hammarskjöld påvisats, att ett inställande av värnpliktsövningarna skulle medföra avsevärda inskränkningar av varuleveranserna till regementena. Därigenom skulle många av de arbetare, som nu ha sysselsättning vid framställandet av dessa varor och förnöden-

*Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktsjäms-
göring.
(Forts.)*

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

heter, komma att bli arbetslösa. Beträffande den ökade arbetslösheten genom inställandet av värnpliktsövningarna påpekade visserligen herr Möller, att de värnpliktiga till stor del utgöras av bondsöner, vilkas arbetskraft icke skulle ersättas med annan under den tid, då de vore inkallade till militärtjänstgöring. Jag undrar emellertid, om herr Möller är så förtrogen med dessa förhållanden, att han kan göra ett auktoritativt uttalande i den frågan. Värnplikstjänstgöringen fullgöres ju vanligen under sommarmånaderna, eller den tid, då de mesta sysslorna vid lantbruket skola utföras och då man alltså där är i behov av den mesta arbetskraften. Därför få nog lantbrukarna i allmänhet skaffa extra arbetskraft, medan deras söner äro inkallade till militärtjänstgöring, ifall sönerna utfört något produktivt arbete vid gården tidigare, vilket man ju i regel får förutsätta. Jag tror alltså, att herr Möller i icke så liten mån har felbedömt denna fråga.

Med tanke på de rubbningar i olika avseenden, som ett inställande av värnplikstjänstgöringen alltså skulle medföra, finner jag för min del, att, i fråga om arbetslöshetens bekämpande, inte mycket vore vunnet med ett bifall till vad motionärerna och reservanterna här föreslagit. Frågan är för övrigt så utförligt belyst av flera talare i denna kammare, att det torde vara onödigt att nu ytterligare uppehålla sig därvid.

Ett uppskov är icke heller enligt min mening gärna tänkbart, då ett beslut i denna fråga är nödvändigt, för att man skall kunna behandla alla de huvudtitlar, som sammanhänga därmed.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Sydow: Herr talman! Hur ogärna jag än vill förlänga diskussionen i denna fråga, ber jag ändå att få säga några ord med anledning av herr Möllers yttrande. Herr Möller gjorde mot mig den anmärkningen, att jag i mitt första yttrande utgått såsom visst ifrån att riksdagen skulle avslå den nu föreliggande motionen om ändring av värnpliktslagen. Om jag yttrat något sådant, var det icke min avsikt att göra det. Ifall jag sade: »när riksdagen redan avslagit motionen», så var det min mening att säga: »om riksdagen avslår den». Men detta fel, tycker jag, kan vara förlåtligt, så mycket mer som jag märkte, att herr Möller nyss begick samma fel. Han sade nämligen: »Jag beklagar, att kammaren icke bifaller förslaget om att anslå de 17 miljonerna.»

Men det var inte så mycket för att säga detta, som jag begärde ordet, herr talman, utan det var mera för att besvara vissa anmärkningar, som riktats mot andra lagutskottets sätt att behandla ärendet. Man har tyckt, att lagutskottet borde ha väntat på statsutskottet. Jag vill därför tala om, hur det gick till. En dag lät jag som fungerande ordförande uppsätta detta ärende på föredragningslistan. När vi kommo till behandlingen av ärendet, ifrågasattes från socialdemokratiskt håll, huruvida det vore riktigt att först upptaga frågan i lagutskottet och om det icke vore bättre, att den först upptoges i statsutskottet. Därpå svarade jag, att jag för min del ansåge det riktigt, att frågan först toges upp i lagutskottet, eftersom det gällde en lagändring, som vore en förutsättning för anslaget, men att vi ju kunde bordlägga ärendet till nästa sammanträde, ifall man önskade ett uppskov för att överväga saken — det hade sagts från socialdemokratiskt håll, att man ville konferera med gruppens ledare i andra kammaren. Så beslöts också. Vid det senare sammanträdet tillkännagavs från socialdemokratiskt håll, att man haft en konferens i frågan och att man icke funnit hinder möta för lagutskottet att taga upp ärendet omedelbart. Därpå träffades ett enhälligt beslut, i vilket alltså även socialdemokraterna deltog, att ofördröjligen upptaga saken till behandling, och det gjorde vi.

Herr Österström: Herr talman! Jag tycker nog, att frågan efter herr Möllers anförande ligger litet bättre till för saklig behandling än vad den tidigare gjorde. Nu kan man väl ändå fastslå, att det åtminstone från hans sida är medgivet, att det här icke gäller ett livsproblem i den meningen, att man endast skulle ha två alternativ att välja på, som jag utvecklade i mitt första anförande — en uppfattning, som herr förste vice talmannens anförande möjligen skulle kunna berättiga en att hysa. Det är icke längre fråga om att detta är det enda sättet att skaffa pengar, utan man har endast ansett det vara den lämpligaste metoden, bland många till buds stående, att använda. Herr Möller förklarade — vilket jag också trodde, att han var beredd till, såsom jag ju antydde i mitt första anförande — att om denna väg stänges, ha socialdemokraterna enligt sin egen uppfattning andra möjligheter att tillgripa. Jag ber att få slå fast detta. Därmed är saken reducerad till rimliga proportioner. Det är icke alls en *livsfråga* utan en *lämplighetsfråga*.

Jag skall säga ännu ett ord till herr Möller. Han har gjort gällande, att jag talat på ett sätt, som berättigat honom att draga den slutsatsen, att jag bundit mig för att rösta för den socialdemokratiska krismotionen. Jag är mycket ledsen, att jag talat otydligt. Jag har emellertid icke förbundet mig att rösta så, och det var icke heller min avsikt att göra det med mitt första anförande. Jag hoppas, att när det stenografiska protokollet föreligger, skall det visa sig, att jag tydligt och klart sade, att om den socialdemokratiska krismotionen av riksdagen ur allmänna synpunkter bedömd visar sig lämplig och riktig och rimlig och det för den skull finnes en majoritet för den, kan man från det svenska folkhushållet, utan att landets ekonomiska livsnerv tar allvarlig skada, framskaffa de behövliga 17 miljonerna. Det är vad jag har sagt. Jag har alltså icke bundit mig för någonting i den riktning, herr Möller antydde.

Men herr Möller försäkrar, att man inte skall glömma mig och vad jag har sagt. Det tycker jag är rart och vänligt sagt. Jag tar fasta på detta och är naturligtvis beredd att taga de konsekvenser för mitt vidkommande, som äro förbundna med en sådan minnesgodhet. Men innan jag slutar, får jag kanske tillägga ett par ord. Låt vara, att man är pliktig att pröva alla råd. Jag har vid ett par tillfällen talat varmt för de arbetslösa, såsom både herr Forslund och herr Möller slagit fast, och jag skulle alltså vara skyldig att mycket välvilligt pröva även socialdemokraternas förslag till hjälpaktioner. Ja, det är klart, att jag är pliktig att pröva dem — det är ingen tvekan om den saken. Men när jag slutade skolan en gång i världen — tyvärr nödgades jag sluta den rätt tidigt — fick jag höra ett litet avskedstal av min gamle lärare. Det var ingen professor, han var ingen märkvärdig man, men han sade några ord, som jag skulle önska, att herr Möller erinrar sig, att jag yttrat nu. Läraren framhöll, att man bör pröva även goda råd med ett visst förstånd, och han exemplifierade det på följande sätt. Det var en gång en far, som skickade ut sin pojke i livet med dessa ord: »Sköt dig, min gosse!» *Varpå gossen sköt sig!* När goda råd kunna vara så farliga, hur mycket nödvändigare är det då icke att vara försiktig inför de mindre goda!

Herr förste vice talmannen: Jag tänker inte, herr talman, gå in i någon längre polemik eller överhuvud gå in i någon polemik. Sedan jag yttrade mig sist, har av olika talare framhållits ungefär vad jag själv skulle ha velat framhålla som svar på här gjorda anmärkningar. Jag anser mig därför kunna reducera, vad jag har att säga, till ett litet yttrande, som kommer att beröra herr Österström. Jag vill nämligen ställa hans anförande i en mycket enkel men som jag hoppas klar belysning, så att herr Österström skall få anledning till en liten självrensning. Det gäller de båda alternativen. Herr Österström

*Ang.
befrielse från
viss värn-
pliktsjänst-
göring.
(Forts.)*

Ang.
befrielse från
viss värn-
plikstjänst-
göring.
(Forts.)

förklarade — inte så där rakt på sak — men han förklarade i alla fall, att de utgångspunkter, som jag haft i mitt anförande, voro av den beskaffenhet, att han inte hade så synnerligen mycket att invända emot dem. Men, menade han, den slutsats, som jag drog, var inte den riktiga. Och varför var den inte riktig? Nej, sakläget var inte sådant, att man endast hade två alternativ att välja emellan. Om hans yttrande hade inskränkts till bara detta, hade jag väl inte haft någonting att säga. Men ovanpå detta följde en ordlek, som var mycket vacker. Om man hade att välja mellan att lindra nöden och att ge de värnpliktiga utbildning, skulle han själv — naturligtvis och utan ett ögonblicks tvekan — välja alternativet att lindra nöden.

Under det lilla värtalighetsprov, som utspelades, kan jag inte neka till att jag föll offer för en rätt förhoppningsfull syn på tingen. Jag tänkte precis som herr Möller: i alla fall tyckas vi ha herr Österström på vår sida i sak, och det tycks verkligen vara allvar, då han säger, att denna speciella motion för honom enbart är en lämplighetsfråga, eftersom det finnes andra utvägar. Men vad herr Möller inte lade märke till men som inte undgick mig och som för övrigt kom mig att tänka på att all jordisk fröjd ändå till sist är av en mycket kort varaktighet, det var det tillägg, som herr Österström gjorde och som han nu upprepade: »för den händelse riksdagen i övrigt skulle bifalla socialdemokraternas hjälpaktion». Där var kryphålet, herr Möller, och i detta kryphål kunna många alternativ trilla ned.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Möller* och *Norman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om ändringar
i lagen om
arbetarskydd.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om arbetarskydd.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 133 av herr *Hermansson* m. fl. och nr 61 av herr *Karlsson* i Grängesberg m. fl.

I motionen II: 133 hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av nu gällande lag om arbetarskydd, att första paragrafen i nämnda lag erhöle följande lydelse:

*Om ändringar
i lagen om
arbetarskydd.*

(Forts.)

§ 1.

Denna lag — — — sätt användes.

Från lagens — — — eller icke.

Å arbete inom jordbruket eller till detsamma hörande binäring, vilken icke bedrivs såsom självständigt företag, skola bestämmelserna i 5 § i) — 1) samt de särskilda bestämmelserna rörande minderårigas och kvinnors användande till arbete icke äga tillämpning.

I motionen II: 61 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta vidtaga den ändringen i lagen om arbetarskydd, att sista stycket i paragraf 1 utginge och att lagen alltså skulle äga tillämpning även beträffande jordbruket, samt att paragraf 5, punkt m) skulle erhålla följande lydelse: Åt arbetare, som från årets början varit anställd hos samma arbetsgivare eller företag, skall å tid mellan den 15 maj och 16 därpå följande september beredas semesterledighet under minst 15 dagar.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet intagit 1 § och 5 § m) i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd, så lydande:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare på sådant sätt användes.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj, samt

c) arbete, som utföres av sjöfolk och är att hänföra till skeppstjänst, evad arbetet utföres ombord eller icke.

Beträffande arbete inom jordbruket skall denna lag äga tillämpning allenast i vad den åsyftar att förekomma olycksfall vid användande av maskinella hjälpmedel eller sådana ångpannor, kokare eller andra kärl under tryck, som genom explosion kunna försäka olycksfall.

5 § m).

Åt arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, bör, i allmänhet under den varmare årstiden, beredas semesterledighet under minst fyra söckendagar, vilken ledighet i regel bör vara sammanhängande och förlagd i omedelbar anslutning till sön- eller helgdag.

Utskottet hade därjämte erinrat om att de i motionen II: 133 nämnda lagrummen i 5 § arbetarskyddslagen innehöle bestämmelser om raster, nattvila och veckovila.

För egen del hade utskottet anfört:

»Jämväl vid fjolårets riksdag väcktes fråga om utsträckande av arbetarskyddslagens tillämpningsområde till jordbruket. Riksdagen biföll dock icke de yrkanden, som framställdes om dylik utvidgning av arbetarskyddslagstift-

Om ändringar
i lagen om
arbetarskydd.
(Forts.)

ningen. Några därvid ej uppmärksammade skäl hava icke åberopats i de nu förevarande motionerna. Med hänsyn till att frågan befinner sig i väsentligen samma skick som förra året anser utskottet sig icke böra tillstyrka riksdagen att frångå sitt då fattade beslut i ämnet.

Även beträffande yrkandet med avseende å semesterledighet åt arbetare gäller, att frågan förra året var föremål för riksdagens prövning. Riksdagen avslög då motionen med väsentligen enahanda yrkande som det i förevarande motion II: 61 framställda, och enligt utskottets mening saknar riksdagen anledning att nu ändra sin sålunda intagna ståndpunkt.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

A) att motionen II: 133 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

B) att motionen II: 61 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.»

Reservation hade anmälts av herrar *Sigfrid Hansson, Norman, Olof Carlsson, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Hansson* i Trollhättan, vilka inom utskottet under punkten A yrkat bifall till motionen II: 133 av herr *Hermansson* m. fl. och alltså hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte för sin del antaga följande

L a g

om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd.

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd skall erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Denna lag — — — — — sätt användes.

Från lagens — — — — — eller icke.

Å arbete inom jordbruket eller till detsamma hörande binäring, vilken icke bedrivs såsom självständigt företag, skola bestämmelserna i 5 § i) — 1) samt de särskilda bestämmelserna rörande minderårigas och kvinnors användande till arbete icke äga tillämpning.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Då riksdagen i fjol behandlade arbetarskyddslagen, hade i en av den socialdemokratiska riksdagsgruppen väckt motion hemställts, att denna lag skulle omfatta allt arbete även inom jordbruket och till detsamma hörande binäring, vilken icke bedrivs som självständigt företag, varvid likväl vissa bestämmelser, bland annat rörande minderårigas och kvinnors användning till arbete, icke skulle äga tillämpning. Detta yrkande hade tidigare framställts av socialstyrelsen, nämligen i det av styrelsen år 1925 utarbetade förslaget, som sedermera lades till grund för den kungl. propositionen i ärendet. Socialstyrelsen erinrade om att lagen till sin läggning är allmängiltig. Under dess tillämpning ha sålunda inbegripits en mångfald verksamhetsgrenar, t. ex. hotell- och restaurangpersonalrörelse och arbete i butiker och på kontor, vilka icke kännetecknas av någon nämnvärd yrkesfara. I regel få heller icke dessa verksamhetsgrenar någon nämnvärd kännning av lagen. Inspektion företages icke beträffande dem utan särskild anledning, men yrkesinspektionen är likväl i tillfälle att, därest missförhållanden skulle yppa sig, ingripa mot dem och åvägabringa rättelse. Mot bak-

grunden av nu angivna tendens ter sig begränsningen av lagens tillämplighet i avseende på jordbruket inkonsekvent och orättvis, framhöll socialstyrelsen, som följaktligen fann det påkallat, att arbetarskyddslagens tillämpning utvidgades, så att åtminstone dess bestämmelser till förekommande av olycksfall och ohälsa i sin helhet bleve tillämpliga på jordbruksarbetet.

*Om ändringar
i lagen om
arbetarskydd.
(Forts.)*

En sådan lagstiftningsåtgärd är emellertid icke blott förestavad av teoretisk hänsyn till följdriktighetens och rättvisans krav utan är jämväl motiverad med hänsyn till praktiska behov. En del inom jordbruket använda redskap ha nämligen visat sig medföra sådan olycksfallsrisk, att den borde giva anledning till ingripande från yrkesinspektionens sida, men då dessa redskap icke kunna räknas till de i lagen angivna hjälpmedlen, d. v. s. ångpannor, kokare eller andra kärl under tryck, som genom explosion skulle kunna förorsaka olycksfall, har yrkesinspektionens befattningshavare saknat befogenhet därtill.

Socialstyrelsen erinrade vidare därom, att lagen angående olycksfallsförsäkring äger tillämpning på jordbruket i dess helhet. Konsekvensen bjuder även med hänsyn därtill, att arbetarskyddslagen får en motsvarande utsträckt tillämpning.

Det förtjänar även att erinras om att t. ex. riksförsäkringsanstalten samt länsstyrelserna i Stockholms, Hallands, Skaraborgs, Västmanlands, Västernorrlands och Västerbottens län förordade reformen. Att arbetarnas fackliga landsorganisation gjorde det, säger sig självt.

Då det här alltså gäller en viktig princip och en icke mindre viktig praktisk, humanitär angelägenhet, ha jag och mina partivänner i utskottet även i år förordat den i motionen påyrkade lagändringen, och jag tillåter mig hemställa om bifall till den av mig och mina partivänner avgivna reservationen.

Herr von Sydow: Herr talman! I allmänhet finner jag det mycket litet tilltalande att man efter antagandet av en lag, vari vissa punkter varit omtvistade, om igen bringar den under prövning i riksdagen, innan den knappast hunnit tillämpas. Detta ärende ligger nu i precis samma skick som när det förra gången var föremål för behandling, ty när vi förra året antogo lagen om arbetarskydd, anfördes precis samma skäl för de önskade ändringarna som nu, och sedan dess har ingen ändring inträffat. Vid sådant förhållande kan jag icke finna, att det är någon anledning att nu frånträda det då fattade beslutet.

Jag kan ju emellertid i största korthet ange, varför man icke velat tillämpa lagen om arbetarskydd på jordbruket. Det förekommer inom jordbruket olycksfall, som för övrigt icke äro så få, om man gör en jämförelse med olycksfallsstatistiken från andra områden. Men dessa olycksfall äro icke av samma beskaffenhet som olycksfallen inom industrien. Flertalet bero därpå att t. ex. någon faller av en vagn eller blir skadad av kreatur eller under arbete i det fria, och detta kan icke förekommas genom en yrkesinspektion, vilken ju i allmänhet avser helt andra förhållanden, olycksfall genom maskiner o. dyl.

Då det framhållits, att det inom jordbruket begagnas vissa farliga redskap, är det riktigt att så skett, men den av socialstyrelsen framställda anmärkningen härom har blivit beaktad i lagstiftningen. I lagen har nämligen införts ett stadgande om att försäljning av sådana redskap här i landet kan förbjudas.

Vad sedan angår det i den sista, från kommunistiskt håll väckta motionen framförda yrkandet, om att man måtte i lagen införa en bestämmelse om femton dagars semester för varje arbetare, har även den saken prövats förra året. Detta yrkande har icke vunnit någon anslutning inom utskottet, och jag tror därför, att jag icke behöver uppehålla mig vid det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Om ändringar
i lagen om
arbetarskydd.
(Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets hemställan.

Sedermera gjordes till en början enligt de i fråga om punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på bifall till den av herr Sigfrid Hansson m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på särskild proposition utskottets hemställan i punkten B.

Herr statsrådet *von Stockenström* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 103, med förslag till ändrad lydelse av § 51 regeringsformen;

nr 104, med förslag till ändrad lydelse av § 7 riksdagsordningen samt till lag om ändrad lydelse av 12 och 25—28 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

nr 118, angående uppförande av en sjukhuspaviljong vid garnissionssjukhuset i Boden m. m.;

nr 120, angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark i de sex nordligaste länen; samt

nr 121, angående ansvar för kostnad för dikningsföretag å kronans utarrenderade jordbruksdomäner.

Ang.
utlännings
rätt att i
riket vistas.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 2 augusti 1927 om utlännings rätt att här i riket vistas.

Genom en den 14 januari 1932 till riksdagen avlämnad proposition, nr 6, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 2 augusti 1927 (nr 333) om utlännings rätt att här i riket vistas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att få uttala mångens tillfredsställelse över, att regeringen ej har följt lagrådets hemställan, att lagen hädanefter skulle få permanent karaktär och icke blott provisorisk, som den hittills haft. Jag har särskilt begärt ordet, därför att lagrådet, samtidigt med att det förordat lagens antagande såsom permanent, försett densamma med ett lovord, som jag föreställer mig beror på att lagrådet kanske inte vet så mycket om verkligheten, utan sett saken mera formellt.

För min del har jag åtskillig erfarenhet om vilka brister vidlåda denna lagstiftning. Icke blott i Sverige utan även i andra länder saknas ett genomfört rättstillstånd, som skyddar utlännings mänskliga rättigheter, så att de inte bli underkastade polis- och administrativt godtycke utan tillbörligt skydd av lagarna i motsats till landets egna medborgare. Ur denna synpunkt lämnar den gällande lagstiftningen, vilken nu skall förnyas, ganska mycket övrigt att önska, och jag har tidigare i motioner liksom i interpellationer försökt, i vad på mig ankommer, att bringa någon rättelse häri, ehuru det icke har lyckats såvitt rörers själva lagen.

Det hade varit min plikt — och jag sörjer över att jag icke fått tillfälle därtill — att, då propositionen framlades, återupptaga mina erinringar motionsvis. Men man hinner inte med allting. Det var mig omöjligt att göra det före motionstidens utgång. Jag får därför, herr talman, deklarerera, att då jag nu icke kan framställa något yrkande, beror det icke på förnöjsamhet med propositionen.

*Ang.
utlännings
rätt att i
riket vistas.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § i lagen den 21 september 1915 om behörighet att utöva läarkonsten; samt

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om ytterligare separat avrustning. *Om ytterligare separat avrustning.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 214, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville, med anledning av regeringarnas rustningsminskningskonferens i Genève, anhålla, att Kungl. Maj:t måtte:

1) upptaga ett allvarligt övervägande av den ytterligare separata avrustningens problem, med bibehållande allenast av en ordningsmakt,

2) giva försvarskommisionen bestämda föreskrifter att sätta en svensk separat avrustning i förgrunden för sina överväganden,

3) instruera sina ombud vid regeringarnas rustningsminskningskonferens i Genève att påkalla konferensens förord för ytterligare separata avrustningar från stater, som på grund av sina speciella förhållanden kunde anse sig beredda till en sådan framryckning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Herr talman! Till en början vill jag tillåta mig den formella erinringen, att syskonmotionerna till denna motion, som ju berör avrustningsfrågan, förr om åren gingo till statsutskottet. Därigenom fingo de visserligen icke en bättre behandling än motionen i år fått av det tillfälliga utskottet. Men ärendet förunnades i alla fall förmånen att diskuteras i bägge kamrarna, under det att den nu föreliggande motionen gått till ett tillfälligt utskott och därför stannar i denna kammare.

Detta ärende liksom de frågor, vilka behandlas i de följande motionerna, visar, hur egentligt det är, att till tillfälliga utskott hänvisas motioner, vilka ha en stor räckvidd och förtjäna att diskuteras i båda kamrarna. Ärendet visar hur oriktig hela institutionen med tillfälliga utskott är, då man därigenom frångår den gamla principen, att de frågor, som väckas i riksdagen, skola behandlas i bägge kamrarna. Det är märkvärdigt, att denna skillnad mellan ärendena vidhålls från generation till generation trots upprepade påminnelser och trots den grundliga utredning, som framlagts av Gustaf Roos i en

*Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)*

motion, som han härom året väckte. De ärenden, som behandlas av de tillfälliga utskotten, få dock allt större och större betydelse, när nu även utrikesfrågor remitteras till dessa utskott. Det är då underligt, att man inte kan få denna institution med tillfälliga utskott avskaffad och i stället ersatt med ett ständigt utskott, vilket skulle göra det möjligt att få dessa frågor erkända såsom lika förnämliga som andra frågor.

Nu förstår jag som sagt inte, varför den nu föredragna avrustningsmotionen denna gång hänvisats till tillfälligt utskott och inte till statsutskottet. Man får dock finna sig i läget som det nu är. Det kan för övrigt vara hugget som stucket, ty motionerna ha ju ändock rönt samma öde.

I detta sammanhang vill jag även anmärka ytterligare en sak mot de tillfälliga utskotten nu för tiden.

Förr i världen sade man, att till tillfälliga utskott skola hänvisas frågor, som äro viktiga i sak och kräva vidlyftiga utredningar, ty de tillfälliga utskotten hava möjlighet att mera ägna sig åt sådana. Man såg också på den tiden i andra kammaren hela avhandlingar, när utlåtandena kommo från de tillfälliga utskotten — i synnerhet gällde detta utlåtandena från det tillfälliga utskott, som behandlade skolfrågorna. Numera är det däremot den mest primitiva och enkla handläggning, som av de tillfälliga utskottena ägnas ärendena, om det överhuvud taget är någon utredning alls. Det finns ingen historik och inte någon sakdiskussion av frågan i dessa nu föreliggande motiveringar, utan blott ett ängsligt bemödande att på några få rader komma ifrån saken mera på formella grunder.

I en morgontidning läste jag i dag en artikel av herr Örne, som började med orden: »Världen är sjuk.» Ja, dessa fem utskottsbetänkanden ådagalägga också, att världen är sjuk, när utskottet kan med sådan sinnesro lämna åsido alla försök att peka på huvudorsakerna till att världen lider av sina sjukdomar.

Det är ur denna synpunkt intressant att läsa en intervju med den gamle liberale partiledaren, förtroendemannen och frontkämpen David Bergström, som häromdagen med anledning av Frisinnade landsföreningens 30-årsjubileum stod i Svenska Morgonbladet. Jag var också med på den tiden, då landsföreningen bildades. Då Bergström nu blickar tillbaka till detta ursprung, kommer en stråle av de gamla källsprängen och bryter igenom nutidens täckelser. Intervjuuttalandet passar utmärkt såsom en kritik av de fem utskottsbetänkanden, som här föreligga. Jag skall därför be att få läsa upp David Bergströms tillbakablick och framsyn på dessa ting. Han hade fått en maning att säga något om Frisinnade landsföreningen och dess framtid, och han sade då följande:

»Fram till de samlande uppgifterna! Vilka de äro, är i ögonblicket inte lätt att säga, men kanske ligga de utanför vårt eget lands ram. Hittills ha vi gått och stirrat på de inrepolitiska problemen, så att vi försummat de utanför-liggande, ehuru därför inte mindre betydelsefulla spörsmålen.» — Hör här, bästa utskott, vad han säger, ty det passar utmärkt på utskottets betänkanden! — »Där vänta uppgifter av större räckvidd, där kunna vi kanske finna de samlande parollerna.

De stora målen äro ingenting, som man kan leta sig till. Nu till landsföreningens 30-årsjubileum tjänar det inte mycket till att önska sig, att en politisk uppfinnare skulle vara i stånd att hitta på något, som kunde samla folk liksom i de gamla dagarna. Nej, de samlande programpunkterna måste springa fram ur folkets eget medvetande. Om en uppgift står som en stor uppgift för människorna, äger den också förmågan att sätta maskineriet i rörelse», — det är det, som fullkomligt saknas i utskottet — »att arbeta framåt, och att till sist åstadkomma ett resultat.

Vad man i närvarande tid skulle önska Frisinnade landsföreningen, det

vore nåden att få arbeta i en sådan stor tankes tjänst. Vem vet, kanske framträder den snart nog? För min egen del vill jag som sagt tro, att den kommer att ha en internationell prägel.

Taktik? Nej, det är inte det, jag har talat om. Partitaktiken är en sak för sig. En företeelse, som vart fjärde år sätter sin prägel på snart sagt allt inom det politiska livet. Nej, när jag talar om Frisinnade landsföreningen, då talar jag om principer och ideal — det var den från början inriktad på, och det bör den ännu vara.»

Så långt David Bergström. På den tiden var det merendels vänsterreservationer i utskotten, när man inte fick igenom »vänstermeningar», vilket kunde inträffa också i andra kammaren. Numera är det däremot den totala samlingen åt höger. Man ser ingen skiftning mellan yttersta höger samt frisinnade och socialdemokrater i exempelvis sådana här frågor i utskottsbetänkandena. Jag tänker med ett visst vemod tillbaka på de gamla liberala tiderna, då man inte kompromissade bort sig på detta totala sätt, som nu alltmera äger rum inom riksdagen.

Jag skall nu passa på tillfället och berätta, att — med anledning av omöjligheten att numera inom riksdagen uppfånga något intresse eller få fram någon impuls för de stora internationella problemen, som dock äro de grundläggande och som inverka på alla såväl framsteg som olyckor i världen — initiativ har tagits att återuppliva David Bergströms m. fl. gamla initiativ med en s. k. folkriksdag och inkalla en sådan riksdag för de internationella frågorna såsom ett komplement till den officiella riksdagen. Det har visat sig fortfarande ligga något i denna idé. Det visste vi förresten redan förut, ty när man kommer ut i bygderna och talar om dessa saker, förstår auditoriet vad det är fråga om. Men här i riksdagen är det numera icke framkomligt att väcka något avsevärt intresse för dessa ärenden. Det har visat sig, att de samlande programpunkterna, såsom David Bergström säger, måste springa fram ur folkets eget medvetande.

Det sammanträdde nyligen, efter samlade bemödanden, ett försök till en dylik organisation, en folkriksdag. Den hade samma skaplyne som denna riksdag. Den var inte vald genom omedelbara val utan genom medelbara val. Det var styrelserna för stora och små organisationer, som valde ombud. Det var de högst betrodda och på samma gång, som det ofta brukar vara, de mera försiktiga männen och kvinnorna, som voro valförrättare, och märkvärdigt nog gingo de stora riksackföreningarnas bestyrelser i spetsen för denna sak. De två största och förnämsta förbunden valde sina högsta förtroendemän till ombud i denna »svenska folkriksdagen i avrustningsfrågan». Tillsammans kommo 420 ombud, representerande riksackförbund, centrala fackorganisationer, fackföreningar, arbetarkommuner, kvinnoorganisationer, ungdomsklubbar, nykterhetsorganisationer, fredsföreningar, frikyrkoförsamlingar, esperantoföreningar. Man siade rätt, när vi, som David Bergström, trodde, att det är från folket, som det skall komma.

Av en kommitté hade utarbetats ett program, till vilket hänvisades i inbjudan till detta möte. De frågor, som där funnos upptagna och som förelades denna folkriksdag, voro alla just sådana frågor, som de tillfälliga utskotten liksom riksdagen eller denna kammare ha under senaste åren tämligen enhälligt avslagit. Vid folkriksdagen sade jag för min del i en debatt: »Nu måste jag tala om, att alla de frågor, som föreligga här, äro sådana frågor, som praktiskt taget enhälligt från alla partier avslagits i riksdagen, och därför måste vi väl vara försiktiga och betänksamma.» Men det gjorde intet intryck. Nu föreligger alltså det förhållandet, att vad som blir tämligen enhälligt avslaget av första kammaren, det är enhälligt tillstyrkt av folkriksdagen med dess 420 ombud.

Om ytterligare
separat av-
rustning.

(Forts.)

Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)

Därför skall jag tillåta mig att tala med folkriksdagens eget språk och be att få här läsa upp dennas uttalanden för att få deras lydelse antecknad till protokollet, så att dessa resolutioner där få stå såsom komplement öga mot öga till det tillfälliga utskottets uttalanden.

Vad då angår frågan om ytterligare separat avrustning åberopar utskottet tillsättandet av försvarskommissionen, vars utlåtande bör avvaktas. Det är ju ett skäl i varje fall. Härom vill jag först säga några ord.

Det har blivit numera en tendens hos riksdagen, som inte fanns förr men som blir värre år från år, och den är, att utskotten äro så rädda för att bilda sig en egen uppfattning om ärendena, om de kunna slippa det. Har det tillsatts någon kommitté eller kommission eller något slags beredning någonstans, som möjligen kan tänkas komma att behandla frågan — ja, om det bara finns en svag möjlighet till att frågan upptas till behandling på annat håll, föreslår utskottet, att riksdagen inte skall yttra någonting.

Förr var det oftare så i riksdagen, att när en fråga hade tagits upp till behandling av regeringsmakten, menade man, att då var rätta tillfället att påminna den tillsatta beredningen att även den ena eller andra synpunkten borde uppmärksammas. Nu däremot låter man motioner tryckas och består tryckningskostnaderna, man låter utskotten ha sammanträden och består tryckningskostnader för deras uttalanden. Men utskotten underlåta att yttra sig i sak, därför att frågan tilläventyrs kommer att utredas genom regeringen. Detta är olagligt, ity att utskotten äro ålagda i grundlagen att avgiva utlåtande över en motion. Även då utskotten, som de någon gång göra, då de inte kunna komma ifrån det på annat sätt, säga, att de sympatisera med saken, så sluta de dock med att eftersom det sitter en beredning, som kanske kommer att taga hand om frågan, bör motionen inte föranleda någon åtgärd. Varför ej i stället — för den händelse utskott vid prövning av sakfrågan finner förslaget beaktansvärt — tillgodogöra sig det arbete, som motionären nedlagt och som utskottet nedlagt, och de kostnader, som beståtts för tryckning av motionen och av uttalandet, och hos regeringen begära behjärtande av saken vid den utredning, som blivit tillsatt, så att frågan inte blir bortglömd? Det är väl egentligen detta, som var meningen med parlamentarismen, och inte det ängsliga sökandet att komma ifrån sakerna.

På denna punkt kommer man nu med det gamla skälet: Vi ha nu fått en försvarskommission, och denna skall allsidigt utreda frågan, och därför böra vi inte på något sätt besvara den med några uppmaningar att arbeta i en viss riktning. Jag måste då säga, som jag sagt förut, att när det gäller sådana frågor, som dem försvarskommissionen har att utreda, äro medlemmarna mestadels utsedda från de olika partiernas mera högerbetonade sidor, med undantag för en och annan, som av särskild nåd fått vara med. Dessa medlemmar komma merendels dit med färdiga meningar, åtminstone i en sådan fråga som denna. Vi andra ha upplevat hela världskriget, och vi ha upplevat världskrigets efterverkningar. Vi behöva inte några utredningar av vare sig X., Y. eller Z., ty de kunna inte skänka oss något annat än vad vi redan veta. Dessa utredningar äro företrädesvis i principfrågorna till för att skaffa personer med färdiga meningar belägg för att kunna statistiskt och med andra hjälpmedel bestyrka sina meningar. Det är klart, att om det inträffar någon stor katastrof i landet eller i världen under tiden, då måste man ibland justera sina färdiga meningar, men det var inte avsikten med denna kommission.

Av dessa skäl har nu utskottet avstyrkt motionen. Jag skall då be att gentemot detta enhälliga avstyrkande, som naturligtvis också blir kammarens enhälliga beslut, åtminstone av de här närvarande, få läsa upp vad de 420 ombuden i folkriksdagen — åtminstone de som voro närvarande, och det var de flesta hela tiden — uttalat i denna fråga:

»Mötet instämmer i opinionsyttringarna till Genève för allmän avrustning, framburna av de båda Internationalerna, kvinnorna m. fl.

Men dessutom måste bl. a. erinras följande.

Den nationella avrustningen såsom ett naturligt led i den allmänna avrustningen är en förbisedd angelägenhet. Det gäller anslutningen till *fredsslutets* avrustning av Tyskland, Österrike, Ungern och Belgien; till *fredsslutets* uttalande att därmed i de avrustade länderna tillåta allenast en ordningsmakt; till *fredsslutets* försäkran, att segermakterna i sinom tid ville komma efter. Förutnämnda vinst av kriget står nu på spel. För eller emot Tysklands och övriga besegrade staters återupprustning är det allvarligaste dagsproblemet.

Intressena i militärväsendet äro skilda. De stater, som vilja avrusta fortare än segermakterna, böra göra det. De fyra staternas avrustning stödes därmed. Den allmänna avrustningen påskyndas. Det egna landet gagnas.

Sverige — liksom Danmark och Norge — äro främst kallade. Landets läge, dess förskoning från nationalitetsförvecklingar av betydelse, dess gamla frihet, som alla respektera, dess oavbrutna fred sedan 1815 äro talande.

Svenskt anfallskrig är uteslutet, säga alla. Vår härordning utgjorde dock en frestelse därtill 1855, 1864, 1905 och 1915—1916. Försvarskrig mot en makt, som söker lägga landet under sig som en provins, kan ej heller befaras. Ingen stat vill det och ingen skulle tillåtas göra det. Under världskriget kränktes vår neutralitet på haven rättsstridigt genom tyska och engelska ingrepp mot vår handelsflotta. Regeringen protesterade men levererade icke någon batalj. Vi hade nämligen lyckligtvis en för liten flotta, under det Nordamerika tog Lusitanias torpedering till förevändning för en krigsförklaring. Redan därmed faller behovet av en fulländad härordning även för ett svenskt neutralitetsförsvar.

Nu tillkomma också de nya fruktansvärda uppfinningarna på krigets område, som hota även den civila befolkningens liv.

Officiella liksom enskilda beväpningar för inbördeskriget böra än mindre tillåtas. Den allmänna rösträtten ville utbyta vapenväldet mot det fredligare avgörandet med majoritetsbeslut. Genom människornas totala avväpning kan inom ett land den allmänna rösträtten äntligen fylla sin uppgift. Folket tvingas att samla sig efter vapenlösa linjer för lösning av sina problem. Det allmänna bästa träder klarare fram. De djupliggande krigsorsakerna bliva uppmärksammade.

Den svenska nationella avrustningen är således icke någon »isolerad» företeelse. Den är en framryckning mot de fyra ländernas avrustning i hjärtat av Europa, mot ententemakternas löfte att komma efter, mot Englands och Nordamerikas avskaffande av den allmänna värnplikten. Den är en hörsamhet mot Genèveprotokollets och Pariserpaktens samvetsklausuler, en naturlig historisk framryckning från den speciellt svenska situationen, en lystring till folkens växande rop »aldrig mera krig», en hyllning åt moralbudens förkunnelser under årtusenden.

Här befinna sig svenskarna i en lysande gemenskap.

Mötet kräver således:

1) en svensk nationell (separat) avrustning i anslutning till *fredsslutets* nationella avrustningar med bibehållande allenast av en ordningsmakt;

2) uppdrag åt försvarskommissionen att sätta en svensk nationell avrustning i förgrunden för sina överväganden;

3) internationell propaganda för ytterligare nationell avrustning jämväl från andra stater.»

Med återopande, herr talman, av även detta uttalande från en folkriksdag, sammansatt så, som jag förut nämnt, ber jag få yrka bifall till motionen i denna punkt.

Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)

Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)

Herr Wagnsson: Herr talman! Motionären inledde sitt anförande med att uttrycka sitt stora missnöje med det sätt, varpå utskottet behandlat hans motioner, och också mot kammaren, därför att dessa motioner blivit remitterade till ett tillfälligt utskott. Detta missnöje tog sig kraftiga och, jag höll på att säga, blodtörstiga uttryck, att motionären till och med ifrågasatte, om inte de tillfälliga utskotten lämpligast borde avskaffas för att han skulle vara förvissad om att motioner av denna beskaffenhet i framtiden skulle gå till de ständiga utskotten.

Jag skall inte göra något uttalande angående remissförfarandet. Det förefaller mig, att om herr Lindhagens motioner skulle ha behandlats på annat sätt, skulle kammaren lämpligen ha kunnat begagna den möjlighet, som finnes, att avslå motioner av denna beskaffenhet utan föregående remiss. Ty motionerna äro verkligen i sin formulering och inte minst med hänsyn till formuleringen av vissa klämmor av sådan art, att man kan ifrågasätta, om riksdagen lämpligen bör ödsla allt för mycket tid på att diskutera dem.

Jag skall emellertid ägna några ords uppmärksamhet åt den första av motionerna, då det är till denna, som de följande motionerna i stort sett hänvisa beträffande motiveringen.

Herr Lindhagens motioner äro ju stundom en ganska underhållande läsning. De innehålla vissa riktiga iakttagelser och en del träffsäkra omdömen, men de beröra också de mest vittskilda områden. Egentligen äro synpunkterna desamma år från år. Herr Lindhagen återkommer gärna och ofta både skriftligen och muntligen till samma problem. Den motion vi nu behandla är en hel broschyr. Den har till och med en registrerad innehållsförteckning. I motionen berättas om den gula rasens besvärligheter i Asien, om den röda rasens i Amerika, om negrernas ställning i Centralafrika och Nordamerika, om Egyptens emancipationssträvanden, om Riffkabylernas krig och om de tio muselmännens vallfärd till Stockholm för att framlägga de undertryckta muhammedanska stammarnas syn på sitt läge i Tripolis, Tunis, Algeriet, Marocko, Egypten, Georgien, Turkestan och Indien. I motionen omnämnes vidare den japanska regeringens ställning till kravet på födelsekontroll. Man får också läsa om Lenins uttalande 1918 till motionären mot ett världsspråk. Det talas om professor Zachrissons Anglic, om världsspråken Ido, Occidental, Novial och esperanto. Där talas om kyrkornas strider om dogmerna, om ett stundande ekonomiskt Ragnarök, om maskinteknik och arbetslöshet, om Geddesyxornas härjningar i ämbetsverk, om aktiebolagslagstiftningen och fabrikers nedläggning. Där ordas vidare om världsgätans lösning av den andliga fattigdomens betvingande och »striden mot de förtryckande makterna inom oss». Sedan ägnas slutligen fem sidor åt ett kapitel om »Ytterligare separat avrustning». Herr Lindhagen förklarar emellertid, att han inte där har hunnit framlägga alla sina argument. Han hänvisar därför till en utförligare framställning, som skall komma i en bok, vilken han senare skall publicera.

Yrkandet mynnar emellertid ut i en hemställan, att riksdagen skulle hos regeringen anhålla, att den måtte »upptaga ett allvarigare övervägande av den ytterligare separata avrustningens problem med bibehållande allenast av en ordningsmakt», vidare, att försvarskommissionen skulle få »bestämda föreskrifter att sätta en svensk separat avrustning i förgrunden för sina överväganden» och att instruktioner skulle lämnas till regeringens ombud vid rustningsminskningskonferensen i Genève »att påkalla konferensens förord för ytterligare separata avrustningar från stater, som på grund av sina speciella förhållanden kunna anse sig beredda till en sådan framryckning».

Med anledning av detta yrkande får jag fästa uppmärksamheten på att samma riksdag, som skall pröva herr Lindhagens motion, så sent som 1930 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll, att Kungl. Maj:t skulle låta verkställa en all-

sidig utredning av vårt lands försvarsfråga i enlighet med i skrivelsen angivna riktlinjer. Och i dessa riktlinjer, som riksdagen då angav, uttalades särskilt, att prövningen skulle innefatta dels synpunkterna för starka militära försvarsåtgärder, dels för avrustning av förefintligt försvar på grundvalen av internationella överenskommelser och *slutligen också en isolerad nationell avrustning*. Med anledning av denna skrivelse tillsatte regeringen den nu arbetande försvarskommissionen. Nog skulle det vara ganska säreget, om riksdagen, som på grund av en skrivelse till regeringen fått denna fråga bragt under utredning på det sätt riksdagen begärt, innan denna utredning ännu är färdig skulle ingå till Kungl. Maj:t med begäran om att ändrade direktiv skulle utfärdas för försvarskommissionen. Jag har svårt att förstå, att herr Lindhagen kan ha menat allvar med sin motion, där han begär, att riksdagen skall avlåta en skrivelse av denna art. Snarare kan man draga den slutsatsen — och i den uppfattningen stärkes man genom det anförande, herr Lindhagen här nyss höll — att denna motion närmast är tillkommen för att skaffa arbetsmaterial åt den folkriksdag, som herr Lindhagen talade om. Och i så måtto har ju herr Lindhagen haft framgång i sina strävanden. Han har fått denna folkriksdag att taga del av motionen, och herr Lindhagen har ju också med tillfredsställelse konstaterat, att denna folkriksdag anslutit sig till vissa av de synpunkter, som han framfört.

Jag kan inte underlåta att avslutningsvis anföra en liten anekdot från den folkriksdag, som herr Lindhagen här har talat om, något som visar, att den riksdag, som herr Lindhagen själv sammankallat, i vissa avseenden inte visar samma tolerans som den kammare, i vilken herr Lindhagen nyss talade. Det har nämligen berättats mig, att vid denna folkriksdag ställdes det ett yrkande på att en tidsbegränsning för talarna skulle genomföras, och detta väckte mycket stort missnöje från herr Lindhagens sida, då han ansåg sig behöva ha längre tid för att utveckla sina synpunkter i repliker, än vad denna folkriksdag ville medge honom. Man tog emellertid inte någon större hänsyn till hans önskan utan ansåg, att han kunde begränsa sig på samma sätt, som andra talare. Det vore önskvärt, herr talman, om herr Lindhagen också i kammaren stundom ville *frivilligt* ålägga sig samma begränsning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Vi äro inne på en reaktionär bog. Professor Sam Clason hotade verkligen en gång här i kammaren med att bryta den gamla praxis, att alla motioner skola remitteras till utskott, även om de gått till tillfälliga utskott, och detta fastän man har möjlighet att avslå de senare utan remiss. Det finnes intet exempel på att något sådant skett; och det skedde ej heller den gången. Även Staaff spekulerade ett tag på något sådant utan att dock skrida till handling. Men den socialdemokratiska talaren av i dag tycker, att det kanske vore ett lämpligt sätt att avfärda en motion, som berör hela världens problem, i vilket vi nu stå mitt uppe helt och hållet.

Jag skall inte gå in på hans försök att förlöjligen motionen genom ett referat, ty det var, synes mig, till den grad oresonligt, att det bemöter sig självt. Man kan begripa, att han inte förstår saken, när han kan referera på det sättet. Motionen är byggd på helt andra indelningsgrunder, vilket framgår av dess kapitelrubriker.

Man kan tänka sig, hur det skvallras om folkriksdagen. Tydligt vill mången gärna komma åt den. Herr Wagnsson har där råkat så falla i galen tunna, att det är ganska lustigt. Vad var det, som inträffade i det fall, som Wagnsson försökte återge? Det debatterades om vad jag ansåg vara huvudfrågan. Det var den nationella svenska avrustningen. Detta är dagens fråga, det är frågan ute i landet, det är frågan i världen, om nationella avrustningar såsom ett na-

Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)

Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)

turligt led i den allmänna avrustningen, eller om alla skola vänta på stormakternas avrustningar eller om man i motsats, vilket är antagligt, skall tillåta de redan avrustade staterna att upprusta. Det var huvudfrågan. Då var publiken så begeistrad häröver och även över Engbergs föredrag, att det höjdes röster: Nu skola vi inte diskutera, utan nu skola vi bara antaga den föreslagna resolutionen. Då höjde en hel del talare protester mot detta, därför att de hade rest långa vägar och hade åtskilligt på hjärtat, som de ville säga icke emot men om den saken. Frågan löstes dock på det sättet, att ordföranden sporde, om det inte skulle sättas streck genast, och för övrigt nedsattes taltiden från tio till fem minuter. Ordföranden hörde då, att de flesta rösterna avgåvos för en sådan ordning. Jag hade ej tänkt yttra mig och var sysselsatt på annat sätt, då beslutet fattades. Då jag erfor vad som inträffat, begagnade jag mina fem minuter och erinrade bl. a., att det var första gången jag upplevt, att man, när det gällde den viktigaste frågan vid en kongress, började med att sätta streck för talarna på sätt som skett. Jag tyckte, att det var orätt mot många talare, som rest lång väg och ville eventuellt yttra sig utförligare. Detta belönades med applåder, herr Wagnsson.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Det kan nog vara sant, att man gentemot motionären med en viss rätt kan anmärka, att han i sina motioner inte tar varje ärende konkret för sig utan ofta gör en motivering till flera frågor och att man många gånger genom detta för motionären egendomliga sätt att motionera kan föranledas att av formella skäl göra avslagsyrkanden, menande, att man inte skall taga hänsyn till motionärens förslag, därför att de inte äro så upplagda, som man brukar upplägga dem efter gammal tradition eller av praktiska skäl. Om alltså detta kan vara en riktig anmärkning, så kan jag dock inte finna, att detta formella betraktelsesätt, som herr Wagnsson var talesman för, kan överväga och att man uteslutande bör fästa sig vid detta egendomliga, formella tillvägagångssätt från motionärens sida. Man bör se till det reella, och om man då har god vilja, så kan man naturligtvis klara den saken och komma fram till en realprövning av vad som är det väsentliga i en motion av herr Lindhagen och sålunda även det väsentliga i den föreliggande motionen eller i de föreliggande motionerna. Men det har utskottet verkligen inte gjort.

Om man vill se på själva saken, så måste man ju erkänna, att herr Lindhagens motioner röra sig om utomordentligt viktiga saker, saker som just i nuvarande världsläge och i nuvarande tidsläge och med hänsyn till förhållandena i vårt eget land äro av en allt överskuggande vikt och betydelse, mot vilka många kungliga propositioner och många våra motioner äro av ringa betydelse. Men då bryr sig ett utskott inte alls om detta, fäster sig inte vid realiteten, vid sakfrågorna, utan avfärdar det hela på ett så nonchalant sätt, som här verkligen är fallet.

Jag vill inte instämma med herr Lindhagen i hans mening, att det vore bäst att avskaffa de tillfälliga utskotten, jag har tvärtom den uppfattningen, att dessa utskott många gånger behandla ärendena — sannolikt därför att de inte ha så många ärenden att behandla och därför kunna göra det — mera noggrant och ingående än vad som sker vid många tillfällen från de ständiga utskottens sida. Men jag måste säga, att när man ser första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande i dessa frågor, så kan man föranledas till den slutsats, som herr Lindhagen kom till, att detta utskott icke har något existensberättigande; det har tydligen inte lust eller förmåga att arbeta med mera djupgående frågor. Det har inte rätt fattat sin uppgift, det kan inte tränga in till kärnan av stora och allvarliga problem, eller också är det så, att om det har förmågan,

har det inte viljan. Jag kan inte tänka mig, att i något annat parlament man kan behandla så livsviktiga frågor på ett sådant sätt, som utskottet har gjort sig skyldigt till. Och när man vet, att dessa frågor på det allra högsta intressera stora delar av det svenska folket och verkligen av dem uppfattas såsom livsfrågor, så borde man verkligen mera ingående behandla dem, och jag tycker, att hänsynen till respekten för folkrepresentationen och för folkrepresentanterna, riksdagens egen självbevaringsdrift borde säga, att man inte får taga på så viktiga frågor på ett så nonchalant sätt, som utskottet gör.

Om nu herr Lindhagen personligen har stött någon eller några riksdagsmän i kanten genom att vara rätt envis — som ju är hans natur och varigenom han lyckats genomdriva åtskilliga ting här i riksdagen; han kommer igen gång på gång och liksom vill tvinga riksdagen att taga hänsyn till vad han intresserar sig för — så bör ju ändå inte detta vara anledning för ett helt utskott att uppträda på detta nonchalanta sätt. Det skulle aldrig kunna förekomma, det vill jag säga, inom kommunalförvaltningen, att man behandlade någon motionär, vem det vara månde, på sådant sätt, som detta utskott behandlar herr Lindhagen. Det är, som om herr Lindhagen stode utanför lagen och utanför vad som tillämpas i fråga om andra motionärer.

Ja, herr talman, jag har velat säga detta, därför att jag finner, att man inte längre kan stillatigande åse, hur den omständigheten, att det är herr Lindhagen, som väcker en motion, föranleder utskotten och ofta även riksdagen att icke företaga den grundliga prövning, som dock borde ske.

Herr Wagnsson: Herr talman! Herr Ström har en gång förut här i kammaren ansett sig böra uppträda och mästra något utskott för dess behandling av någon motion av herr Lindhagen. Jag vet inte, vilket intryck dessa uttalanden av herr Ström göra. Det kan hända, att sådana uttalanden imponera mera i Stockholms stadsfullmäktige än i denna kammare. För egen del vill jag bestämt tillbakavisa de påståenden, som av herr Ström upprepats vid detta tillfälle. Akterna äro ju lätta att läsa igenom i vad avser utskottets behandling av denna motion. Utskottet har på strängt sakliga skäl — skäl, som jag också tillät mig utveckla i mitt första anförande — ansett sig icke kunna biträda det yrkande, som herr Lindhagen här har framställt, och jag har inte i herr Ströms anförande funnit ett enda uttalande, som på någon punkt gendriver de synpunkter, som från utskottets sida ha framförts.

Herr Ström talar om respekten för folkrepresentationen, som skulle sättas i fara genom utskottsutlåtanden av denna art. Jag ifrågasätter, om inte respekten för folkrepresentationen kan sättas i fara genom motioner av den beskaffenhet som de, vilka utskottet varit hänvisat att behandla.

Jag vill också säga, att för min personliga del har jag inte med mitt första anförande avsett att lämna, som herr Lindhagen trodde, något objektivt referat av vad hans motion innehöll. Jag ville bara genom en liten axplockning visa, hur mycket mellan himmel och jord, som återfinnes i denna motion, och det besvärliga för riksdagen att genom hänvändelser till Kungl. Maj:t göra framställningar i det syfte, motionären har tänkt sig. Men låt oss göra det tankeexperimentet, att utskottet hade tillstyrkt herr Lindhagens framställning och att denna hade skickats till regeringen! Det skulle ha varit av intresse att erfara, vad hans excellens herr utrikesministern skulle ha sagt, när han började genomläsa alla dessa funderingar, som återfinnas i dessa motioner, och vilka åtgärder från hans sida en sådan framställning skulle ha framkallat. Jag undrar också, i vad mån respekten för folkrepresentationen skulle ha ökats genom ett sådant förfaringsätt. Det vore intressant att få ett svar på den frågan.

*Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)*

Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag skall be att i anledning av herr Ströms, i och för sig vänliga yttrande få förklara, att jag väcker i regel bara specialmotioner, som innehålla en enda detalj, det är min specialitet. Men ibland, när man skall ge sig i lag med ett omfattande ämne — och det finnes enligt min uppfattning även sådana, som man undantagsvis måste sysselsätta sig med. om man skall fullgöra sitt uppdrag såsom folkrepresentant och fullfölja de åsikter, man förfäktat — är det väl inte något klandervärt, att sammanfatta sammanhängande ämnen till en större avhandling, vilkas delar hänga ihop någorlunda organiskt. Vetenskapen går till väga på det sättet, och man kan väl någon gång även i politiken efterlikna den metoden. I ett sådant fall portionerar jag sedan ut de olika yrkandena, som göras på skilda motioner. Jag kan alltså ha *en* motivering under skilda rubriker, men så göres i första punkten det och det yrkandet på den och den motiveringen, i nästa punkt göres det och det yrkandet på grund av den och den motiveringen, o. s. v., och så har jag gjort i detta fall. Så är det väl tillåtet att förfara lika väl som att göra ett sammelsurium, utan att någonting hänger ihop.

Här är det fråga om de djupliggande krigsorsakerna. Vi sysselsätta oss nu med detta, och jag har tillåtit mig att i en avhandling framhålla, att nationalitets- och rasproblemet, frågan om jordens befolkning och Paneuropa hänger ihop med världsproblemet språkfråga, kyrkornas strid om dogmerna, och först och sist är det fråga om ett hotande ekonomiskt ragnarök. Det är detta sammanlagt, som i följd av människans ofullkomlighet föranleder den nuvarande världssituationen. Detta allt har föranlett världskriget och nu dess ekonomiska efterverkningar med hotelser om nya krig. Skola vi ej sysselsätta oss med dessa saker?

Den enda officiella person i Sverige, som verkligen givit ett erkännande åt problemets befintlighet, är vår utrikesminister. — Vill Wagnsson vara snäll och höra på nu, — ty det är vi som skola samtala med varandra. — Den ende som verkligen medgivit, att man ej undgår de djupgående orsakerna är, såsom jag tillät mig säga, utrikesministern. Jag begär inte, att utskottet skall komma till något resultat, när utskottet inte sysslar med själva saken. Men jag anser, att när det är så viktiga frågor, som hela folk och hela världen äro beroende av, borde det finnas åtminstone ett ord av sympati i motiveringen. Men det är intresselöshet, som möter en, och däremot måste reageras, ty det skadar saken. Vart skulle det bära hän mitt i detta ragnarök, om man betraktar de djupgående orsakerna såsom bagateller. Nu har jag räknat upp huvudgrupperna av dessa, och gör man det, tar det sig ut på ett elegantare sätt än med den metod, som ur utskottstaktiska synpunkter användes av utskottets i övrigt mycket ärade ordförande.

Nu vill jag säga Wagnsson, att just utrikesministern, som nu är närvarande, har varit inne på detta spörsmål. Det finns ett demokratiskt institut, som heter interpellationsrätt. Det är någonting vackert över den svenska riksdagen, att den i regel beviljar vilka minoriteter som helst rätt att framställa interpellationer. Det är egentligen den enda möjlighet en minoritet har att komma till tals med en regering och således även just om de djupliggande orsakerna. Om jag talade härom med Wagnsson i vardagslag, så är jag övertygad om, att han håller med mig. Det är när vi komma till riksdagen, som han får en annan uppfattning.

Förra året fick jag tillstånd av kammaren att interpellera utrikesministern om bl. a. de djupliggande orsakerna. Jag ville sätta frågan mot väggen. — utrikesministern har jag inte rätt att sätta mot väggen — och det gjorde jag inte heller, men en fråga kunde som sagt sättas mot väggen. Då frågades bland annat om de djupgående orsakerna. Nu skall ju allting lösas med skil-

jedom — då är allting klappat och klart — och därför frågade jag: Tror regeringen, att man t. ex. kan med skiljedom lösa den frågan, om utsikt finnes att genom skiljedom bereda utomeuropeiska undertryckta folkslag frihet ifrån det övervälde, som vissa stater med vit befolkning ha över dem? Utrikesministern svarade förstående och förståndigt, såsom en utrikesminister alltid bör göra: »Vägen är lång till att även de djupliggande krigsorsakerna kunna lösas på fredlig väg.» Ja, där se vi hur det förhåller sig. Reflexionerna göra sig själva.

*Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)*

För övrigt skall jag säga Wagnsson någonting, och det tycker han kanske är löjligt, därför att det ser gult ut. Det finns en kommission i Genève, som utarbetat ett förslag till konvention, vilket förslag skall föreläggas nedrustningskonferensen. Därvid fanns det en reservation av en man ifrån Mittens rike, som hette Woo Kai Seng, och han sade: »Vi måste även ta itu med de djupliggande orsakerna, de moraliska faktorerna.» Vad kan det bero på, att det står en ensam man ifrån Mittens rike i denna kommission emot alla européer? Det är underligt i alla fall. Kanske det beror på, att européerna frukta fredsfrågans realiteter såsom döden, därför att de möjligen äro döden för privilegierna, orättvisorna och okunnigheten.

Var och en av de i huvudmotionen berörda frågorna är utformad till ett särskilt yrkande i skilda motioner, utom ett par tre, som jag ej besvärat kamraren med, men som jag tyckte kunde följa med i motiveringen i alla fall, därför att det hela hänger ihop såsom ett organiskt helt. Jag tror icke, att det är onyttigt, att i det nuvarande världsläget man även inom parlamenten sysselsätter sig med de djupliggande orsakerna.

Men parlamenten äro undanskjutna och synas även vilja vara det. Det är regeringarna, som sköta utrikespolitiken. Så kommer folkmeningen och gör sina privata opinionsyttringar. Men vad göra parlamenten? Ja, dem bryr sig ingen om annat än då de skola bevilja penningar. Det kan ej vara lyckosamt att parlamenten genom självstymning på detta sätt undandra sig all möjlighet till inflytande, som de göra genom att ställa sig på sådana negativa ståndpunkter. Men det har kanske delvis sin förklaring däri, att regeringarna skött utrikespolitiken, och parlamenten, åtminstone det svenska, vant sig vid denna underordnade ställning.

Men nu menar såsom det förefaller, David Bergström, som jag läste upp, att det måste bli slut på detta tillstånd. Vi få ej bara blindstirra på inrikespolitiska frågor utan lära oss, att det finns andra saker där utanför också, och han säger, att detta kanske blir det nya, stora, samlande program, med vilket den frisinnade landsföreningen kan gå fram, då de andra nu tagit slut. Jag hoppas och vet förresten, att det en gång blir en lösen också för socialdemokraterna. Om då även de frisinnade ansluta sig, blir det måhända majoritet i riksdagen för saken.

Herr Vennerström: Jag har inte någon anledning att deltaga i denna något hetlevrade lilla lunchkonversation om det ekonomiska ragnarök, om voteringsordningen, om folkriksdagen, om de tillfälliga utskottens större eller mindre obehövlighet och andra ting, som synas mig ligga vid sidan av den sakfråga, som nu skulle behandlas. Jag hade för mig, att själva sakfrågan här var ett visst ställningstagande till den separata avrustningen, och jag skulle nästan vilja uttala det önskemålet, att de värderade herrarna å ömse sidor ville var för sig vidtaga en separat avrustning av sin krigsrustning mot varandra och sedan gå in på själva sakfrågan, nämligen just den om ställningen till den separata avrustningen.

Då det, såvitt det gäller andra punkten, avses en hemställan till försvarskommissionen, vill jag bara helt upplysningsvis säga, att vi självklart redan

Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)

hava efterkommit den i riksdagens direktiv givna anmodan att sätta i gång med en utredning om den separata avrustningen och bibehållande enbart av en ordningsmakt för Sveriges vidkommande. Jag kan lämna det lilla meddelandet, att i detta fall redan föreliggande preliminärt utarbetade förslag, som visserligen inte äro av kommissionen godkända men som komma att genomgå en synnerligen allvarlig omprövning ur olika synpunkter inom kommissionen. I det fallet är alltså, såvitt jag förstår, herr Lindhagens önskemål redan uppfyllda, i det att planer äro under utarbetande. Men på samma gång är det självklart, att även andra planer i enlighet med riksdagens direktiv delvis äro preliminärt utarbetade eller komma att utarbetas.

Herr Ström, Fredrik: Utskottets ärade ordförande svarade mig ju inte på den fråga, jag ställde till honom. Han talade om åtskilligt annat, men jag fick i varje fall icke av hans anförande någon klar upplysning om anledningen till att man behandlar en motionär, som dock kommer med viktiga frågor, på detta mycket kortfattade sätt. Det gäller inte bara denna fråga, där man kanske kan hänvisa till att det sitter en kommission, utan i en rad av andra frågor, för vilkas behandling icke några kommissioner sitta, har man med ett par ord hänvisat till, att det tänker nog regeringen på, det tänker nog utrikesministern på och det tänker väl den och den på. Men sakfrågorna äro ju inte utredda, och man får ju inte veta, vad utskottet tänker om dem. Det är väl det, som ändå är meningen med utskotten, att de skola i någon mån motivera och taga ställning och därigenom också bereda riksdagen och dess kamrar möjlighet att taga ställning till frågorna. Det håller på att utbilda sig till en praxis — det gäller inte bara tillfälliga utskott utan i vissa fall även ständiga — att man, när det gäller herr Lindhagen och kanske ännu en och annan motionär, egentligen inte skall behöva komma med några motiveringar eller med någon ingående prövning utan endast kort och gott avstyrker en motion. Jag anser, att detta är en inkonstitutionell metod, som utskotten inte böra använda. Jag kan förstå, att en utskottsordförande kan i någon viss punkt, i någon viss fråga finna, att det på grund av formella hinder är omöjligt att taga denna fråga under en så ingående prövning, att man kan komma till en utredning, som tillfredsställer alla eller — om motionären är mycket fordrande — tillfredsställer honom. Men det finns andra i kamrarna, som gärna skulle vilja ha en någorlunda utredande och klar motivering för utskottets ställningstagande. Det behöver inte vara en hel bok, inte en hel bibel, det behöver inte ens vara en broschyr. Jag skulle för min del vara tacksam, om utskotten ville ge en motivering på ett par, tre sidor, så att det ändå funnes någon vägledning, någon bild av den uppfattning, som man har i utskottet. Ty alldeles utan uppfattning är man väl ändå inte? Det gäller dock viktiga samhällsfrågor. Det kan hända, att utskottsledamöterna inte finna, att frågorna äro för dem viktiga; men medborgarna i landet kunna finna dem vara viktiga, och de vilja ha reda på vad som dikterat riksdagens beslut. Då måste man gå till utskotten och vill ha reda på deras motivering. För att historiskt följa en frågas utveckling är det även av vikt, att man får en någorlunda fyllig motivering. Det är inte mer jag för min del har begärt, och jag anser, att man kan ha rätt att fordra detta. Man skulle till och med mången gång kunna inskränka på alltför långa utredningar och motiveringar, som utskotten komma med i frågor, där det inte behövs en så lång och omfattande utredning.

Jag vill med dessa ord säga, att man bör behandla motionärerna lika. Man bör inte ställa en eller två eller tre motionärer liksom på index, och betrakta dem som på något sätt pestsmittade, varför deras motioner inte få den behandling, som de borde få. Konstitutionen känner inte till motionärer av första, andra, tredje och fjärde graden. Härvidlag bör principen om likhet inför

lagen, likhet inför konstitutionen upprätthållas. Då det gäller sakfrågor — och hade det inte varit en sakfråga, hade motionen aldrig remitterats till utskottet — bör man kunna förvänta en någorlunda fyllig motivering.

*Om ytterligare
separat av-
rustning.
(Forts.)*

Herr Wagnsson: Endast en kort replik till herr Ström!

Han efterlyste för andra gången sakskalet från utskottets sida. Om herr Ström besvarar sig att läsa den inte alltför långa motiveringen, som jag till yttermera visso förut refererat från denna talarstol, finner herr Ström sakskalet. Utskottet säger, att utskottet icke vill vara med om att begära en utredning om en separat avrustning, på grund av att denna fråga för närvarande ligger under prövning och under en prövning efter direktiv, som riksdagen själv har begärt i en skrivelse år 1930.

Om herr Ström inte anser detta vara sakskalet, tror jag, att intet utskott kan tillmötesgå hans önskemål beträffande sakliga motiveringar.

Herr Lindhagen: Utskottet har som sagt i fråga om denna motion tillägnat sig den uppfattningen, att intet bör åtgöras, förrän försvarskommissionen avslutat sitt betänkande. Jag står nu på den ståndpunkten, att det i denna fråga tvärt om är viktigt, att folkmeningen trycker på. Då blir det lättare olika strömningar i kommissionen eller modifikationer. Förr i världen voro exempelvis allmogens och bondeståndets besvär en permanent institution, och en mängd saker åstadkommos därigenom. Nu besvarar man sig sällan på det sättet från folket och därför taga de kungliga kommissionerna föga intryck.

Emellertid har hitintills av mig och även av Ström anspelats även på de följande utskottsutlåtandena, vilkas motiv än mer uteblivit.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen hemställde nu, att enär en valförrättning skulle äga rum i kammarens samlingssal kl. 4 e. m., behandlingen av de återstående ärendena på föredragningslistan måtte få uppskjutas till ett annat sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 103, 104, 118, 120 och 121 blevo desamma på begäran bordlagda.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om uppflyttning i högre löneklass av tre förrådsförvaltare vid flygvapnet;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till nämndemannen E. A. Westin i Bäck, Bjästa, för ett under postförsändning förkommet penningbelopp;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i bestämmelserna rörande förvaltningen av fonden för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden;

Första kammarens protokoll 1932. Nr 14.

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Norrköping—Söderköping—Vikbolandets järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten; samt

nr 27, i anledning av väckt motion om en särskild ersättning för växlings-tjänst vid statens järnvägar;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;

nr 7, i anledning av väckta motioner om beredande av pensionsrätt för viss sjukskötersketjänst;

nr 8, i anledning av väckta motioner angående delaktighet i statens pensionsanstalt för sekreteraren och föreståndaren för centralbyrån hos jordbrukskarungdomens förbund;

nr 9, i anledning av väckt motion om pension åt förutvarande förste kanslisten hos första kammaren H. Modigh;

nr 10, i anledning av väckt motion om fyllnadspension åt vaktmästaren hos första kammaren W. E. Willberg;

nr 11, angående regleringen av utgifterna för budgetåret 1932/1933 under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; samt

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående begravningshjälp efter avliden pensionstagare av marinens stammanskap;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckt motion om avskaffande av krigsdomstolarna och strafflagen för krigsmakten;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av återbetalningsskyldighet för felaktigt uppburen arrendeavkomst av stads-komministerns löningsjord i Linköping; samt

nr 17, i anledning av väckt motion om viss utsträckning av i lagen om trafikförsäkring å motorfordon avsedd försäkring; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om ytterligare avskrivning av sambandet mellan försvarsväsen-det och kyrkan.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträ-de avslutades kl. 3.47 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.